

LISA-MARIE MÅSEIDVÅG SELVIK, RUNE ERVIK OG TORD SKOGEDAL LINDÉN

Eldre og frivillig innsats

Eldre og frivillig innsats

Lisa-Marie Måseidvåg Selvik, Rune Ervik og Tord Skogedal Lindén

Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor
Rapport 2024:5

© Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor
Rapport 2024:5

Institutt for samfunnsforskning

Munthes gate 31
Postboks 3233 Elisenberg
0208 Oslo

NORCE Hovedkontor

Nygårdsgaten 112
5008 Bergen

ISBN (digital): 978-82-7763-827-0

ISSN (digital): 1891-2176

www.samfunnsforskning.no/sivilsamfunn

Innhold

Innhold	3
Forord	5
Sammendrag	6
English Summary	7
1 Innledning	8
2 Bakgrunn: tidligere litteratur	10
Eldre og frivillig innsats	10
Potensialet for frivillig innsats – og hva som hemmer og fremmer frivillig innsats	11
Frivillighet i eldreomsorgen	14
Oppsummering	16
3 Data og metode	17
Valg av casekommuner	17
Om spørreundersøkelsen	19
Frivilligsentraler	20
Frivillige organisasjoner	21
Om dokument- og medieanalysen	24
4 Analyse av spørreundersøkelse	25
Eldre i frivillighet: en kartlegging	25
Eldre frivilliges betydning og særegne bidrag	31
Hva som hemmer og fremmer frivillig innsats fra eldre	37
Rekruttering og inkludering av eldre som frivillige	41
Oppsummering	45
5 Medie- og dokumentanalyse	48
Analyse av utvalgte lokalaviser	48
Dokumentanalyse av kommunale planer	51
Oppsummering	55
6 Oppsummering	56
Eldre frivilliges betydning og merverdi	56
Muligheter for og barrierer mot frivillighet blant eldre	57
Rekruttering og inkludering av eldre som frivillige	59

Litteratur	61
Vedlegg	66
Vedlegg 1: Bakgrunnsinformasjon om kommunene	67
Vedlegg 2: Spørreskjema	68

Forord

Dette prosjektet er gjennomført på oppdrag fra Kulturdepartementet gjennom Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor. Rapporten bygger på en spørreundersøkelse som høsten 2023 ble gjennomført i åtte kommuner i Vestland fylke, og som var rettet mot kommuner, frivilligsentraler og utvalgte frivillige organisasjoner, samt en enkel analyse av relevante kommunale dokumenter om frivillighet og lokalmediedekning basert på data fra Atekst (Retriever).

Vi ønsker å takke Kunnskapskommunen Helse Omsorg Vest som hjalp oss med å invitere kommunene til å delta i undersøkelsen, frivillighetskoordinatorene som hjalp oss med å kvalitetssikre spørreskjemaene, og alle som deltok i undersøkelsen. Ivar Eimhjellen har bidratt med utforming av prosjektet og gitt gode råd underveis. Vi takker også vår kollega Håvard Thorsen Rydland for gode kommentarer til rapportutkastet.

Tord Skogedal Lindén
Bergen, april 2024

Sammendrag

Forfatter	Lisa-Marie Måseidvåg Selvik, Rune Ervik og Tord Skogedal Lindén
Tittel	Eldre og frivillig innsats
Sammendrag	<p>Offentlige dokumenter peker på den store ressursen eldre representerer og potensialet for frivillig arbeid. Vi vet imidlertid lite om hvordan frivillige organisasjoner, kommuner og frivilligsentraler ser på eldre frivillige, og tidligere litteratur avdekker også manglende kunnskap om hva som hemmer og fremmer frivillighet blant eldre. I denne rapporten undersøker vi hva frivillighet blant eldre kan bety for lokalsamfunnet de er en del av, både i form av merverdi og eventuelle uheldige sider. Vi undersøker også hva som hemmer og fremmer frivillig innsats fra eldre. Videre analyserer vi strategier for rekruttering og inkludering av eldre som frivillige, og hvordan det fremmes og argumenteres for eldre frivillighet blant lokale frivillige organisasjoner, i lokalaviser og fra kommunens side i ulike plandokumenter. Rapporten bygger på en spørreundersøkelse i åtte kommuner i Vestland fylke i 2023. I disse kommunene har vi sendt spørreundersøkelsen til alle kommunale og ikke-kommunale frivilligsentraler og lokallagene til seks etablerte frivillige organisasjoner samt deres fylkeskontor. En kort dokument- og lokalmedieanalyse utfyller spørreundersøkelsen.</p> <p>Sentrale funn er at eldre frivillige har stor betydning for lokalsamfunnet. Eldrefrivillighet antas å bidra til bedre helse og livskvalitet, både blant dem som gjør en frivillig innsats, og blant dem som den frivillige innsatsen er rettet mot. Eldre frivillige bidrar også til bedre kvalitet på tjenester, tilbud og aktiviteter. Respondentene oppfatter at eldre frivillige bidrar med flere timer frivillig innsats enn yngre, og at de i større grad enn yngre forplikter seg til å stille opp og utføre fastlagte oppgaver over lengre tid. Påstander om at eldre frivillige medfører større behov for koordinering, og at involvering av eldre frivillige gir uklare ansvarsforhold mellom ansatte og frivillige, får liten grad av støtte hos respondentene. Historiene om eldre frivilliges bidrag til lokalsamfunnet som presenteres i lokalavisene, er i overveiende grad positive. Tilsvarende finner vi, i det svært begrensede materialet fra kommunale dokumenter der eldre frivillighet er omtalt, en positiv fremstilling av eldre frivilliges betydning i lokalsamfunnet.</p> <p>Spørreundersøkelsen viser videre at vektlegging av de eldres ressurser og erfaring i rekrutteringsarbeidet og faktorer som tilrettelegging, at lokaler og arenaer er universelt utformet, og at oppgaver og aktiviteter tilpasses den enkeltes ønsker og kapasitet, fremmer frivillig innsats fra de eldre. Helseutfordringer identifiseres som den viktigste individuelle barrieren mot frivillig innsats fra de eldre. Respondentene fra de kommunale frivilligsentralene vurderer at eldre har mindre tid til frivillig arbeid på grunn av familieforpliktelser o.l., mens respondentene fra de frivillige organisasjonene ikke ser dette som en utfordring.</p> <p>Rekruttering av eldre er imidlertid en generell utfordring. Respondentene som oppgir at eldre er viktige som målgruppe og som medlemmer, svarer i stor grad at de opplever at det er lettere å rekruttere eldre frivillige enn frivillige under 62 år. Dette indikerer at organisasjoner hvor arbeid blir utført for, med og av eldre i større grad klarer å rekruttere eldre frivillige enn andre organisasjoner. Frivilligsentralene er i større grad opptatt av å rekruttere eldre frivillige enn de frivillige organisasjonene.</p>
Emneord	Eldre, frivillig innsats, barriere, merverdi, rekruttering

English Summary

Author	Lisa-Marie Måseidvåg Selvik, Rune Ervik og Tord Skogedal Lindén
Title	Elderly and voluntary work
Summary	<p>Public documents emphasize the large resource elderly represent and their potential for voluntary work. We have scarce knowledge, however, on how voluntary organizations, municipalities, and volunteer centres view elderly volunteers, and existing literature also identify a lack of knowledge on what promotes or hinders voluntary work among the elderly. This report investigates what voluntary work among the elderly can contribute to local communities in terms of added value and possible negative consequences. We also investigate barriers to elderly voluntary work. We analyze strategies for recruitment and inclusion of elderly, and how elderly voluntary work is promoted and justified in local voluntary organizations, local newspapers, and municipal documents. The report is based on a survey conducted in eight municipalities in Vestland county in 2023. The survey was distributed to all volunteer centres, both municipal and non-municipal, and local chapters of six established voluntary organizations as well as their regional office. A brief document and local media analysis supplements the survey.</p> <p>An important finding is that elderly volunteers are important to local communities. Volunteerism among the elderly is understood as contributing to better health and life quality among both the volunteers and those the voluntary efforts are directed towards. Elderly volunteers also promote better service quality and activities. Elderly volunteers are considered to contribute with more hours than their younger counterparts, and respondents consider that elderly volunteers to a greater extent accept longterm, fixed responsibilities. Respondents mainly disagree with claims that elderly volunteers demand more coordination, and that involvement of elderly volunteers results in unclear responsibilities between employees and volunteers. Local newspapers largely present positive stories about elderly volunteer contributions. Similarly, we find positive views on local community contributions in the limited number of municipal documents on elderly voluntary work.</p> <p>The survey shows that putting emphasis on the elderly's resources and experiences when recruiting, and measures such as accommodation, universal design of premises, and adaptation of tasks and activities to fit the elderly's wishes and capacity, promote voluntary work. Health challenges is the major individual barrier. While representatives of municipal volunteer centres consider the elderly to have less time for voluntary work due to family obligations, representatives of voluntary organizations do not consider this to be a challenge.</p> <p>However, recruitment of elderly is a general challenge. The respondents identifying elderly as important both as a target group for activities and organizational members largely find it easier to recruit elderly volunteers than volunteers younger than 62. This indicates that organizations where work is carried out for, with and by elderly are more successful in recruiting elderly volunteers. Volunteer centres recruit elderly volunteers more deliberately than voluntary organizations.</p>
Index terms	Elderly, voluntary work, barriers, added value, recruitment

1 Innledning

En rekke offentlige dokumenter peker på den store ressursen som eldre representerer, og de eldres potensial for frivillig arbeid (se for eksempel NOU 2011: 11; Meld. St. 10. (2018–2019)). Samtidig viser flere studier at eldre ikke nødvendigvis er tilgjengelige for frivillig arbeid i så stor grad som myndigheter og politikere ser for seg, og at en politikk som fremmer frivillig innsats for eksempel innen helse og omsorg kan ha utilsiktede konsekvenser (se for eksempel Blix et al., 2021; Ågotnes et al., 2021; Christensen et al., 2020; Hansen & Slagvold, 2020a, 2020b). Dette danner bakgrunnen for denne rapporten. Vi vil undersøke hva frivillighet blant eldre kan bety for lokalsamfunnet de er en del av, både i form av merverdi og eventuelle uheldige sider. Vi vil undersøke hva som hemmer og fremmer frivillig innsats fra eldre. Og vi vil belyse utfordringer med og strategier for rekruttering og inkludering av eldre som frivillige. Rapporten har dermed tre sentrale problemstillinger:

- Hva opplever frivillige organisasjoner, kommuner og frivilligsentraler at eldre frivillige bidrar med, og tilfører eldre frivillige en merverdi sammenlignet med andre frivillige?
- Hva hemmer og fremmer frivillig innsats fra denne gruppen?
- Hvordan rekrutteres eldre, og hvordan fremmes og argumenteres det for eldre frivillighet blant lokale frivillige organisasjoner, i lokalaviser og fra kommunens side i ulike plandokumenter?

Med frivillig innsats forstår vi organisert eller uorganisert ubetalt arbeid for personer som ikke er en del av egen familie eller husholdning (Førland, 2015). Rapporten har søkelys på eldre og frivillig innsats. Vi er altså opptatt av eldre som frivillige, og ikke frivillighet i eldreomsorgen (se eventuelt Ervik & Lindén, 2017). Frivillighet rettet mot gruppen eldre kan likevel omfattes når eldre gjør frivillig arbeid for andre eldre. Videre regner vi personer over 62 år som eldre. Vi har valgt denne alderen fordi det er den alderen da man tidligst kan ta ut pensjon, og fordi den gjerne representerer overgangen til en periode i livet da man vanligvis har redusert tilknytning til arbeidslivet og mer tid til andre aktiviteter. Ved å sette skillet ved 62 år dekker vi deler av det Onstad et al. (2021, s. 93) omtaler som «morgendagens eldre» (50–66 år) og «dagens eldre» (67–80 år).

Som vi utdyper i kapittel 2, har tidligere litteratur i stor grad lagt vekt på eldres motivasjon og potensial for økt frivillighet, ofte basert på surveydata med eldre som respondenter. Vi vet mindre om hvordan de frivillige organisasjonene, kommunene og frivilligsentralene ser på eldre frivillige. Generelt avdekker tidligere litteratur også manglende kunnskap om hva som hemmer og fremmer frivillighet blant eldre. I dette prosjektet vil vi derfor både oppsummere kunnskap fra tidligere forskning om eldre frivilliges motivasjon, og gå mer i dybden – først og fremst gjennom å anlegge et organisasjonsperspektiv.

Dermed er det naturlig at vi i rapporten setter søkelys på områder og organisasjoner hvor eldre er spesielt aktive og/eller mest etterspurt. Tidligere undersøkelser viser at eldre er noe mer representert innenfor organisasjonskategoriene 'bolig og økonomi' og 'religion og livssyn', men forskjellene fra referansegruppen (16–24 år) er ikke signifikante (Fladmoe et.al, 2018, 2019). Eldre har signifikant lavere deltakelse innenfor idretten (Fladmoe et al., 2018). Videre utgjør gruppen eldre over 60 år den delen av befolkningen med størst andel kjernefrivillige, det vil si de som har utført mer enn ti timer frivillig innsats i løpet av en uke (Fladmoe et al., 2019). Ifølge «Frivillighetsbarometeret 2015» deltar eldre over 60 år i størst grad i frivillig arbeid knyttet til helse og sosiale tjenester (TNS, 2015). For å dekke relevante områder har vi derfor valgt å innhente informasjon fra frivilligsentraler og seks frivillige organisasjoner: Den Norske Turistforening (DNT), Norges speiderforbund, Nasjonalforeningen for folkehelsen, Norske Kvinners Sanitetsforening, KFUK-KFUM-speiderne og Røde Kors. I rapporten bruker vi begrepet frivillig sektor både om disse frivillige organisasjonene og om de ikke-kommunale frivilligsentralene. Når vi viser til kommuner, innbefatter dette kommunale frivilligsentraler og enkelte frivillighetskoordinatorer som ikke er knyttet direkte til en frivilligsentral.

Datainnsamlingen er konsentrert til åtte kommuner i Vestland fylke som deltar i et kunnskapskommunesamarbeid innenfor helse og omsorg: Alver, Askøy, Austrheim, Bergen, Bjørnafjorden, Masfjorden, Vaksdal og Voss. Vi har sendt en spørreundersøkelse til alle kommunale og ikke-kommunale frivilligsentraler og lokallagene til de seks ovennevnte frivillige organisasjonene samt deres fylkeskontor. Spørreundersøkelsen suppleres med en enkel studie av relevante kommunale dokumenter om frivillighet og lokalmediedekning. Spørreundersøkelsen rettet mot kommuner, frivilligsentraler og utvalgte frivillige organisasjoner gir oss innsikt i hva eldre frivillighet gir av merverdi til lokalsamfunnet. Videre identifiserer den barrierer og muligheter for frivillig innsats i tillegg til at den belyser virkemidler som kan brukes til informasjons- og rekrutteringsarbeid rettet mot eldre frivillighet. Dokumentanalysen og undersøkelsen av lokalaviser gir innsikt i hvilken argumentasjon lokale aktører benytter for å fremme eldre frivillighet.

Rapporten er bygd opp som følger: I kapittel 2 gir vi en kort gjennomgang av tidligere litteratur om eldre og frivillighet. I kapittel 3 beskriver vi data og metode. I kapittel 4 analyserer vi spørreundersøkelsen, mens vi presenterer resultatene fra dokument- og medieanalysen i kapittel 5 og oppsummerer i kapittel 6.

2 Bakgrunn: tidligere litteratur

I det følgende presenterer vi kort en del av den eksisterende litteraturen om eldre og frivillighet. Vi har lagt vekt på fagfelleverderte publikasjoner og forskningsrapporter fra 2005 og fremover som omhandler norske forhold.¹ Hovedvekten er altså på studier av frivillighet i Norge.² Vi starter med en kort introduksjon av eldre og frivillig innsats i bred forstand.

Eldre og frivillig innsats

Sivesind (2005) har undersøkt seniorers deltakelse i frivillig arbeid mer generelt. Senior forstås her som eldre enn 50 år, og studien bygger på en spørreundersøkelse. Sivesind (2005) er opptatt av hva som hemmer og fremmer frivillig arbeid blant seniorer. Oppsummert finner Sivesind følgende:

Ulike alders- og befolkningsgrupper deltar i ulik grad og i ulike organisasjoner. Mange av de samme utstøtelsesmekanismene ser ut til å gjøre seg gjeldende i frivillig arbeid som i arbeidslivet. Det stilles høyere krav til utdanning, relevant erfaring, nettverk, personlige egenskaper og at man er mest mulig lik de mest toneangivende personene i miljøet. Dermed er de gruppene som kunne hatt mest nytte av å delta i frivillig arbeid med tanke på å utvikle seg personlig, lære nye ting, få sosial kontakt og større nettverk, blant de minst aktive. (2005, s. 5)

Ett funn er at ulike aldersgrupper engasjerer seg i ulike organisasjoner. Helse, hobby og fritid er viktig for eldre frivillige, mens idrett spiller en mindre rolle (2005, s. 16). Sivesind finner at andelen av de frivillige timene som gjennomføres, faller betydelig fra 60-årsalderen, det vil si i en periode hvor de frivillige egentlig burde ha mer og ikke mindre fritid. Det får Sivesind (2005) til å spørre om det kan «være organisasjonene som ikke klarer å gjøre nytte av den ressursen disse aldersgruppene representerer» (s. 20). Folkestad og Langhelle (2016) mener nettopp at det er et potensial for noe mer frivillighet blant eldre:

For å realisere potensialet for økt deltakelse blant eldre som stortingsmeldene (sic.) diskuterer, må organisasjonene trolig først og fremst i enda større grad henvende seg til de eldre, gitt nettverksbarrieren. Framtidig forskning bør studere hvordan de eldre best nås, og hva som eventuelt kan gjøre effekten av helse som hinder noe mindre. (s. 25)

Sivesind et al. (2022) har i en fersk rapport om helsefrivillighet i forbindelse med pandemien avdekket at eldre over 60 år og unge under 30 år med barn

¹ Relevant litteratur er identifisert gjennom søk på «eldre», «frivillig arbeid» og «frivillig innsats» i Oria.

² Vi har også søkt i Oria på «voluntary work», «elderly», «senior» og «older people» for å få med engelskspråklige publikasjoner av norske forhold samt relevante studier fra andre land, i hovedsak europeiske. I søk etter engelskspråklig litteratur har vi avgrenset tidsperioden tilbake til og med 2018, det vil si vi går litt mer enn fem år tilbake i tid.

utgjør de gruppene som har hatt den største nedgangen i frivillig arbeid i perioden 2019–2022. Dette er organisasjoner som blant annet driver aktiviteter rettet mot eldre. Nedgangen er imidlertid større på dette feltet enn på andre felt.

Scheele et al. (2019) er opptatt av «healthy ageing» og ikke nødvendigvis utelukkende av eldre frivillige. De peker på at eksisterende litteratur gjerne har som utgangspunkt at kommuner og frivillige organisasjoner har samme syn på samarbeid, men at de frivillige organisasjonenes synspunkt på samarbeid og samskapingsprosesser med det offentlige i liten grad har vært undersøkt. Scheele et al. (2019) finner blant annet at frivillige organisasjoner med en høy andel eldre frivillige samarbeider med kommunen i større grad enn andre organisasjoner. De frivillige organisasjonene rapporterer at de får og tar betydelig ansvar i dette samarbeidet, men organisasjonene burde i større grad inngå i utviklingen av tjenester i tillegg til utførelsen av disse. Studien til Scheele et al. (2019) tilsier at det er viktig å fremskaffe mer informasjon om de frivillige organisasjonenes syn på samarbeidet mellom frivillig og offentlig sektor, noe vi vil gjøre i dette prosjektet.

I det følgende gir vi en kort gjennomgang av kunnskap om eldre og frivillig innsats langs noen av de linjene som er antydnet i denne innledningen. Vi starter med hva forskningen sier om potensialet for Eldres frivillig innsats, og hva som kan fremme og hemme den frivillige innsatsen.

Potensialet for frivillig innsats – og hva som hemmer og fremmer frivillig innsats

En rekke publikasjoner viser til politiske målsettinger om at eldre (pensjonister) fremover skal bidra med frivillig innsats, og at potensialet for slik frivillig innsats er stort (for eksempel Ågotnes et al. 2021; Hillestad & Tessem, 2019). Forskningen deler imidlertid ikke nødvendigvis denne oppfatningen. Blix et al. (2021) undersøker potensialet for uformell omsorg forstått som omsorg fra både pårørende og frivillige. På grunnlag av befolkningsframskrivninger konkluderer forskerne med at den politiske ambisjonen om å øke frivillig innsats blant unge eldre er urealistisk, blant annet fordi forholdet mellom unge eldre, som kan engasjere seg, og de eldste, som i mindre grad kan engasjere seg, blir stadig mer ufordelaktig. Christensen et al. (2020) benytter en annen tilnærming. Forskerne undersøker befolkningens holdninger til frivillighet ved å eksponere respondenter i ulike aldersgrupper for argumenter som brukes for å øke den frivillige innsatsen i eldreomsorgen. De finner at befolkningen er skeptisk til å gi frivillighet en stor plass, spesielt dersom det handler om å spare offentlige utgifter eller kan øke forskjellene mellom kommuner. Hansen og Slagvold (2020a, 2020b) har studert Eldres motivasjon for frivillig arbeid gjennom spørreundersøkelser og bidrar med interessant kunnskap. Motivasjonen sammenfaller ofte med det som fremmer og hemmer frivillig innsats. De finner at eldre ikke nødvendigvis ønsker å forplikte seg, og konkluderer med at potensialet for større frivillig innsats fra denne gruppen dermed er betinget:

Et fleksibelt, egenstyrt og skreddersydd opplegg er altså en preferanse – og kanskje en forutsetning – mange har for å delta. Her ligger trolig en av de viktigste barrierene mot økt frivillighet og en av de store utfordringene for organisasjoner og institusjoner som skal bruke frivillige i sin daglige drift. (Hansen og Slagvold, 2020a, s. 14)

Stikkordet her er refleksiv frivillighet, forstått som mer ad hoc og mindre forpliktende engasjement, i motsetning til den langvarige, regelmessige og forpliktende kollektive frivilligheten. Hansen og Slagvold (2020a) får på denne måten frem at eldres deltakelse ikke bare vil avhenge av at de eldre kan og vil delta, men også av at frivillige organisasjoner legger til rette for slik deltakelse. Dette er et poeng som trekkes frem i en rekke studier. Hillestad og Tessem (2019) viser for eksempel til at mange ønsker å gjøre en innsats gjennom frivillighetstjenester koordinert av en offentlig ansatt frivillighetskoordinator snarere enn gjennom en medlemsbasert frivillig organisasjon (se Trætteberg et al. (2024) for en drøfting av fordeler og ulemper ved aktiviteter organisert av frivillig og offentlig sektor).

Hansen og Slagvold (2020b, s. 337–338, 2020a, s. 6) peker på at vi har få studier av motivasjon og hva som hemmer og fremmer frivillig innsats blant eldre, og enda færre studier av og kunnskap om hva frivillige organisasjoner tenker om eldre frivillige. Når respondenter får spørsmål om hvorfor de ikke gjør (mer) frivillig arbeid, oppgir mange «ingen har spurt» og «liten interesse for min kompetanse» som viktige grunner (Hansen & Slagvold, 2020a, s. 11 og s. 14). Å gjøre nettopp dette – i tillegg til å tilpasse det frivillige arbeidet til eldres ønsker, for eksempel med hensyn til tid og omfang, og få frem de positive sidene ved å engasjere seg, slik som sosialt samvær og samfunnsnytte – er tiltak som kan gagne organisasjonene (Hansen & Slagvold, 2020a, s. 15, 2020b, s. 348). Nordin (2019), som beskriver oppfølgingen og rekrutteringen av (hovedsakelig) eldre frivillige på et sykehjem drevet av en ideell organisasjon, understreker hvor viktig det nettopp er med individuell tilpasning av de frivilliges oppgaver. Man kan ikke nødvendigvis kreve kontinuitet av alle, og de frivillige må også få utløp for noen av sine interesser. Disse faktorene kommer i tillegg til andre faktorer som ifølge Hansen og Slagvolds (2020b, s. 338) oppsummering av andre studier kan hindre frivillig innsats fra eldre, inkludert manglende tid, familieforpliktelser og helseutfordringer. Alt i alt tyder dette på at vi kan få viktig kunnskap både om potensial og hemmere og fremmere ved å innhente informasjon fra organisasjonene som tilrettelegger for frivillighet, og kommunene som samarbeider med frivillig sektor.

Le og Aartsen (2022) tar utgangspunkt i en spørreundersøkelse blant eldre i alderen 50–89 år (snittalder 64 år) og kommer med lignende anbefalinger til frivillige organisasjoner som ønsker å engasjere flere fra denne gruppen. Ifølge anbefalingene bør organisasjonene ta hensyn til de eldres interesser og kompetanse og legge til rette for et fleksibelt engasjement med hensyn til tidsbruken og tidspunktet for den frivillige innsatsen (s. 16). En studie av pensjonister over 60 år i Australia understreker at den positive sammenhengen

mellom frivillig innsats og seniorers egen vurdering av livskvalitet er noe både myndigheter og frivillige organisasjoner kan utnytte i rekrutteringen og utformingen av aktiviteter (Taghian et al., 2019). Ganner et al. (2021) har gjennom intervjuer med blant annet frivillige organisasjoner i Østerrike og personer som har pensjonert seg eller snart skal pensjonere seg (60–64 år), identifisert selvbestemmelse, fleksibilitet, omgivelsenes syn på frivillighet og tidligere erfaring med frivillig arbeid som avgjørende for at denne gruppen skal engasjere seg i frivillig sektor. Ikke-økonomisk kompensasjon i form av dekning av transportkostnader eller gratis kurs og opplæring i for eksempel førstehjelp nevnes også. Ganner et al. (2021) inkluderer også bedrifter i datainnsamlingen. Dersom bedrifter oppfordrer sine ansatte til å gjøre en frivillig innsats, øker også sannsynligheten for at disse vil gjøre en frivillig innsats når de blir pensjonister.

Onstad et al. (2021) har en mer optimistisk holdning til potensialet for frivillighet blant fremtidens eldre enn Blix et al. (2021) og Hansen og Slagvold (2020a, 2020b) omtalt ovenfor. Onstad et al. (2021, s. 98) vektlegger ressursene til fremtidens eldre (høyere utdanning, god helse), mens Blix et al. (2021) peker på at tilgangen på unge eldre vil være noe lavere. Onstad et al. (2021) er imidlertid – i likhet med Hansen og Slagvold (2020a) – opptatt av at frivillige organisasjoner må «tilpasse seg en mer fleksiv og individualisert form for frivillighet» (s. 98). Eimhjellen (2018) viser hvordan en slik tilpasning til fleksiv frivillighet kan se ut:

Det kan legges til rette for at aktive kan bidra med og delta med det de ønsker, når de ønsker det, og hvordan de ønsker det, uten å stille for mange krav til møtevirksomhet og administrative oppgaver. Rammene for hva som passer inn av aktiviteter, må her være relativt vidt definert, og det må være frie tøyler for de aktive til å skape nye aktiviteter. Aktivitetene kan foregå i relativt selvstyrte grupper som er koblet sammen i nettverk. (s. 228–229)

Eimhjellen legger samtidig vekt på at det vil være behov for organisering og tradisjonelle former for frivillighet, for eksempel ansatte som mobiliserer og koordinerer, for at en slik fleksiv frivillighet skal fungere.

Vangen et al. (2021) studerer forholdet mellom betalt og ubetalt arbeid (for eksempel frivillig innsats) ved hjelp av en spørreundersøkelse blant eldre i alderen 62–75 år. Forskerne finner at både det å avslutte yrkeskarrieren og det å jobbe mindre (deltid) bidrar til at seniorer velger å utføre ubetalt arbeid, men også at tidligere erfaring med ubetalt arbeid betyr mye, uavhengig av tilknytningen til arbeidslivet. Vangen et al. (2021) hevder derfor at man kan øke den frivillige innsatsen i denne gruppen dersom man legger til rette for at de kan kombinere betalt og ubetalt arbeid mot slutten av yrkeskarrieren. Myndigheter og frivillige organisasjoner kan for eksempel gi arbeidstakere som nærmer seg pensjonsalder, målrettet informasjon, samtidig som frivillige organisasjoner kan samarbeide med arbeidsgivere for å pense arbeidstakerne inn på frivillighet (s. 486). Vi er ikke kjent med forskning som har studert hvordan slike tiltak eventuelt virker.

Dury et al. (2020) er opptatt av den sosiale konteksten (mulige) frivillige er en del av, og hvordan deltakelse i sosiale sammenhenger («social connectedness») kan fremme eller hemme frivillighet blant eldre. Studien bygger på en spørreundersøkelse (respondenter over 60 år) og fokusgrupper (pensjonister med snittalder mellom 65 og 70 år) og er gjennomført i Belgia. Forskerne finner at sosiale omgivelser har betydning, og at formell sosial deltakelse forstått som medlemskap i organisasjoner betyr mer enn uformelle nettverk og kontakt med venner og naboer. Forskerne er spesielt opptatt av personer som flytter til nye områder, og av at frivillige organisasjoner og myndigheter bør være ekstra bevisst på at det i denne gruppen er potensial for å rekruttere nye frivillige.

Frivillighet i eldreomsorgen

En stor del av litteraturen om eldre og frivillighet har søkelys på frivillighet i eldreomsorgen. Lorentzen og Tingvold (2018) og Skinner et al.

(2021) undersøker barrierer for frivillig innsats i eldreomsorgen basert på intervjuer i sykehjem, hjemmetjenesten og frivillige organisasjoner. De største utfordringene er knyttet til samordningen og koordineringen mellom frivillige og offentlig ansatte. Det kan for eksempel være utfordrende for de ansatte å ta imot frivillige og matche en frivillig mot en bruker. Og arbeidet med å lære opp, informere og følge opp de frivillige utgjør merarbeid for de ansatte. Forventningsavklaring, tydelig rolleavklaring og forståelse for frivillighetens egenart er sentrale faktorer i arbeidet for å fremme frivillig innsats. Dette er generelle faktorer som ikke knyttes spesielt til eldre som gjør frivillig arbeid, men frivillighet i eldreomsorgen er mer vanlig blant eldre (Skinner et al. 2021, s. 658).

Tingvold og Olsvold (2018) studerer frivillighet i sykehjem og hjemmetjenesten gjennom intervjuer med ledere i kommuner og frivillige organisasjoner. Denne studien ser ikke eksplisitt på eldre frivillige, men et av funnene er at ekspertise og kunnskap om brukergruppen, for eksempel demens, er så viktig at kommunen gjerne ser spesielt etter frivillige som er pensjonister med erfaring fra helse- og omsorgstjenestene. Solbjør et al. (2014) er et annet eksempel på en studie av hemmere og fremmere for frivillig arbeid i helse- og omsorgssektoren. I denne studien intervjuet forskerne offentlig ansatte og representanter fra frivillig sektor som både hadde en lederposisjon og selv utførte frivillig arbeid. De oppgir imidlertid ikke alderen til de frivillige. Rolleavklaring, økonomisk støtte og gratis lokaler samt ildsjeler, kommunal organisering, koordinering og kommunikasjon trekkes frem som de viktigste faktorene for å oppnå et godt samarbeid (se Ervik & Lindén (2017) for en oversikt over forskning på frivillig innsats i eldreomsorgen).

Johannessen og Thomasen (2021) retter også oppmerksomheten mot demensomsorgen, men er først og fremst opptatt av de frivilliges motivasjon. Studien bygger på intervjuer med frivillige som hovedsakelig er i aldersgruppen 61–80 år, og identifiserer tre hovedfaktorer som fremmer frivillighet, og som i

stor grad samsvarer med tidligere forskning (jf. for eksempel Hansen & Slagsvold, 2020a, 2020b): livsglede for den frivillige (mening og glede), personsentrert frivillighet (den frivillige får bruke interessene sine) og god oppfølging av de frivillige (inkludert rolleavklaring). Magerholm og Landmark (2015) har også undersøkt hvordan seniorer engasjerer seg i frivillig arbeid i demensomsorgen, og finner flere av de samme faktorene som Johannessen og Thomasen (2021).

Tiittanen og Turjamaa (2022) utforsker hva som motiverer eldre til frivillig arbeid innenfor helse og omsorg i Finland. Fokusgruppeintervjuer med frivillige i alderen 65–81 år viser at støtte fra helse- og omsorgstjenestene og de frivillige organisasjonene er en nøkkelfaktor. Dette omfatter opplæring, oppmuntring og at det etableres fellesskap og sosiale relasjoner mellom frivillige, koordinatorene og de som mottar tjenester.

En del litteraturbidrag skiller ikke like klart mellom frivillig innsats og familie-/pårørendeomsorg. Mehus og Giæver (2022, s. 2) studerer for eksempel uformell omsorg forstått som «den frivillige, ulønnede, uorganiserte omsorgen som utøves av privatpersoner og familie». Det handler i likhet med frivillig innsats om ulønnede aktiviteter som for eksempel samvær, handling og transport. Mehus og Giæver inkluderer imidlertid også familiemedlemmer, og personlig hygiene og noe helsehjelp nevnes også som eksempler. Studien er likevel relevant ettersom de som utfører aktivitetene, er pensjonister i alderen 65–75 år, og flere av dem støtter sambygdinger snarere enn egen familie. Uformell helsehjelp, å holde øye med hverandre, og dele mat og det man høster i naturen, er de tre omsorgspraksisene Mehus og Giæver (2022) er opptatt av. Noen av fordelene for dem som mottar hjelp fra naboene sine i denne studien, er at de slipper lange reiser til kommunesenteret, hjelpebehov fanges opp, og de får praktisk hjelp. Mehus og Giæver (2022, s. 10) peker også på flere dilemmaer, som at de hjelpetrengende ikke er sikret kontinuitet: «Når den uformelle omsorgen ikke er organisert gjennom frivillige organisasjoner eller lønnet arbeid, har den uformelle omsorgsgiveren fullstendige autonomi i omsorgsforholdet.» Ettersom vi er opptatt av hva som kan hemme og fremme frivillig innsats fra eldre, er det interessant at Mehus og Giæver (2022, s. 11) peker på faglig støtte fra hjemmetjenesten som et tiltak som ville kunne fremme mer uformell omsorg i utkantstrøk.

I litteraturgjennomgangen ovenfor setter vi først og fremst søkelyset på studier i en norsk kontekst. Spørsmålene er imidlertid også aktuelle internasjonalt. Jegermalm og Grassman (2009) har for eksempel undersøkt frivillig arbeid og uformell omsorg blant eldre i Sverige. Et av funnene i denne studien er at 25 prosent av svenskene i alderen 60–84 år nettopp er både uformelle omsorgsgivere og frivillige.

Oppsummering

Det ser ut til å være flere studier om eldre som gjør en frivillig innsats innenfor eldreomsorgen, enn om eldre som jobber frivillig på andre felt. Hvilken aldersgruppe som regnes som eldre (50+), og hvilke begreper som brukes (eldre, senior, pensjonist), varierer i stor grad mellom ulike studier. Tidligere studier ser også ut til å legge stor vekt på Eldres motivasjon og potensial for økt frivillighet, gjerne basert på større spørreundersøkelser hvor eldre selv er respondenter. Med tanke på myndighetenes oppmerksomhet på behovet for mer frivillighet blant eldre i eldreomsorgen, er dette naturlig. Organisasjonene som organiserer de frivillige, og kommunene og frivilligsentralene som også delvis må organisere frivillige og i alle fall ta imot og samhandle med dem, kommer dermed i mindre grad til orde i eksisterende litteratur, i alle fall utenfor feltet eldreomsorg.

Studier av norske forhold konkluderer ulikt med hensyn til potensialet for mer frivillighet blant eldre. Mens for eksempel Blix et al. (2021) og Hansen og Slagvold (2020a, 2020b) er skeptiske, er Onstad et al. (2021) mer optimistiske. Ifølge Hansen og Slagvold (2020b, s. 337–338, 2020a, s. 6) vet vi lite om hva som hemmer og fremmer frivillig innsats blant eldre, og om hvordan frivillige organisasjoner ser på eldre frivillige. Kunnskap om motivasjon kan nok overlappe med kunnskap om barrierer og muligheter. Hansen og Slagvold (2020a, s. 11 og s. 14) viser at eldre som ikke gjør en frivillig innsats selv, blant annet forklarer den manglende innsatsen med at frivillige organisasjoner ikke spør dem om å bidra og heller ikke viser tilstrekkelig interesse for kompetansen deres. Denne og flere andre studier peker på at frivillige organisasjoner i større grad må legge til rette for deltakelse som er tilpasset denne gruppens ønsker, dersom man skal hente ut potensialet for mer frivillig innsats. Vi har brukt denne kunnskapen fra litteraturgjennomgangen til å utvikle spørsmål og utforme påstander som vi har bedt respondentene ta stilling til i spørreundersøkelsen.

3 Data og metode

Dette prosjektet har et organisasjonsperspektiv på frivillighet blant eldre og er derfor avhengig av å fremskaffe informasjon fra ulike organisasjoner og institusjonelle aktører – kommuner, frivilligsentraler og frivillige organisasjoner. Rapporten bygger på en gjennomgang av forskningslitteratur (kapittel 2), en spørreundersøkelse (kapittel 4) og en dokument- og medieundersøkelse (kapittel 5). Spørreundersøkelsen gir oss informasjon fra de ulike aktørene og gjør det mulig å sammenligne erfaringer og perspektiver på tvers. Analysen av utvalgte kommunale plandokumenter og lokalmedia i de samme kommunene gir innsikt i hvordan de eventuelt retter oppmerksomheten mot eldre og frivillighet, og hvilken argumentasjon som i så fall blir benyttet for å fremme eldre frivillighet. Nedenfor beskriver vi kort valget av casekommunene og datamaterialet som utgjør grunnlaget for denne rapporten. Prosjektet er meldt til Sikt – Kunnskapssektorens tjenesteleverandør.

Valg av casekommuner

Vi konsentrerte datainnsamlingen til åtte kommuner i Vestland fylke: Alver, Askøy, Austrheim, Bergen, Bjørnafjorden, Masfjorden, Vaksdal og Voss. Selv om de åtte kommunene er geografisk konsentrert rundt regionene Nordhordland, Midthordland og Voss, sikrer de variasjon med hensyn til ulike dimensjoner som kan ha noe å si for hvilken betydning kommuner og frivillige organisasjoner erfarer at eldre frivillige har i den lokale frivilligheten, og hvilke barrierer og muligheter de identifiserer når det gjelder den frivillige innsatsen fra denne gruppen.

Tabell 1 nedenfor inneholder informasjon om noen sentrale dimensjoner som beskriver de åtte kommunene nærmere.

Tabell 1: Informasjon om utvalgskommunene

Kommune	Befolkning	Kommune-gruppering	Sentralitet, sentralitetsklasse (intervalltall)	Eldreandeler, %	
				Morgendagens eldre: 50–66	Dagens eldre: 67–79
Alver	29 593	Stor	4 (734)	20,5	12,6
Askøy	29 816	Stor	3 (811)	19,1	10,3
Austrheim	2 889	Liten	5 (643)	21,4	15,5
Bergen	286 930	Stor	2 (895)	19,7	9,9
Bjørnafjorden	25 213	Stor	4 (762)	19,8	11,5
Masfjorden	1 629	Liten	6 (535)	24,6	15,8
Vaksdal	3 867	Små	5 (645)	22,1	13,9
Voss	15 875	Mellomstor	4 (721)	21,5	13,2

Befolkning. Kilde: Statistikkbanken (2022). **Kommunegruppering.** Små kommuner: kommuner med 0–4 999 innbyggere. Mellomstore kommuner: kommuner med 5 000–19 999 innbyggere. Store kommuner: kommuner med minst 20 000 innbyggere. Kilde: Kringlebotten & Langørgen (2020, s. 24). **Sentralitet.** Sentralitetsindeksen er basert på tilgang til arbeidsplasser og servicefunksjoner fra hver enkelt av landets om lag 13 500 bebodde grunnkretser.³ Data på kretsnivå aggregeres opp til kommunenivå, vektet etter antall innbyggere i kretsene. Indeksen opererer med seks ulike sentralitetsklasser. Nivå 1: mest sentrale kommuner (Oslo). Nivå 2: nest-mest sentrale kommuner. Nivå 3: mellomsentrale kommuner 1. Nivå 4: mellomsentrale kommuner 2. Nivå 5: nest-minst sentrale kommuner. Nivå 6: minst sentrale kommuner. Kilde: Høydal (2020, s. 6, 20 og s. 35). **Eldreandeler.** Kilde: Statistikkbanken (2022).

Vi ser at det er store variasjoner mellom kommunene når det gjelder befolkningstall – fra bykommunen Bergen med snart 290 000 innbyggere til Masfjorden med kun 1 729 innbyggere. Kommunene kan videre plasseres i alle de tre sentrale kommunegrupperingene. Vi finner tre små kommuner, én mellomstor kommune og fire store kommuner i utvalget. Også når det gjelder sentralitetsmålet, finner vi stor variasjon. Kommuneutvalget dekker alle sentralitetsklassene (med unntak av klasse 1 som er forbeholdt Oslo), men med flest innenfor kategori 4, mellomsentrale kommuner.

Befolknings sammensetningen i kommunene er interessant fordi den kan si oss noe om potensialet for eldres frivillige innsats, både blant gruppen av morgendagens eldre (50–66 år) og blant dagens eldre (67–80 år). I tillegg gir befolknings sammensetningen et bilde av mulig etterspørsel etter frivillighet innenfor et av de områdene der eldre særlig bidrar, eldreomsorgen. Også når det gjelder eldreandelen i de to gruppene av eldre kategoriene, finner vi en viss variasjon mellom kommunene. Masfjorden har den største andelen av eldre i gruppen 50–66 år. Nesten en fjerdedel av innbyggerne befinner seg i den gruppen, og de har også den høyeste andelen i gruppen 67–80 år (15,8 prosent). På den ene siden betyr dette at potensialet for frivillig innsats fra eldre er

³ Indeksen bygges nedenfra, med de ca. 13 500 grunnkretsene som byggesteiner. Den settes sammen av to delindekser: Hvor mange arbeidsplasser kan de som bor i hver enkelt grunnkrets, nå med bil i løpet av 90 minutter? Hvor mange servicefunksjoner kan de som bor i hver enkelt grunnkrets, nå med bil i løpet av 90 minutter? (Høydal, 2020, s. 7).

omfattende i denne kommunen. På den andre siden betyr det at etterspørselen etter frivillighet innenfor eldreomsorgen kan være større i denne kommunen i dag og fremover enn i kommuner med en yngre befolkning, for eksempel Askøy og Bergen. Vi ser blant annet at Masfjorden har den høyeste andelen eldre over 90 år.⁴ Denne utfordringen når det gjelder balansen mellom tilbud og etterspørsel, har frivillig sektor i de tre småkommunene i utvalget til felles.

De åtte kommunene er også med i et etablert samarbeid gjennom Kunnskapskommunen Helse Omsorg Vest. Også forskningsinstituttet NORCE deltar her. I Kunnskapskommunen er det den kommunale helse- og omsorgstjenesten som står i fokus. Dette samarbeidet var viktig både for utvalget av kommuner og rekrutteringen av kommunale respondenter til spørreundersøkelsen. Kunnskapskommunen hjalp oss med å kontakte de aktuelle kommunene med en forespørsel om vi kunne sende en spørreundersøkelse til frivillighetskoordinatorene i kommunene. I de fleste kommunene er frivilligkoordinatorene knyttet til en frivilligsentral. Bergen kommune har overordnede frivilligkoordinatorer for sykehjem og hjemmeboende. Gjennom samarbeidet med Kunnskapskommunen fikk vi også kvalitetssikret spørreskjemaet ved at nøkkelrespondenter gikk gjennom skjemaet og ga innspill. Tilbakemeldingen bekreftet for en stor del at spørsmålene og påstandene var relevante for respondentenes hverdag. Vi fikk også innspill som bidro til at vi justerte ordlyden i enkelte spørsmål og la til et spørsmål om kjønnsforskjeller i rekrutteringen av frivillige.

Om spørreundersøkelsen

Spørreundersøkelsen rettet mot kommuner, frivilligsentraler og utvalgte frivillige organisasjoner gir oss innsikt i hva eldre frivillighet gir av merverdi til lokalsamfunnet. Videre identifiserer den barrierer og muligheter for frivillig innsats i tillegg til at den belyser virkemidler som kan brukes til informasjons- og rekrutteringsarbeid rettet mot eldre frivillighet. Når vi her viser til kommuner, omfatter dette kommunale frivilligsentraler og enkelte frivillighetskoordinatorer som ikke er knyttet direkte til en frivilligsentral.

Respondentene var representanter (frivilligkoordinator) fra kommuner, representanter (f.eks. daglig leder) fra kommunale og ikke-kommunale frivilligsentraler og representanter fra lokallagene og fylkeskontorene til seks frivillige organisasjoner. De tre forskjellige gruppene respondenter fikk spørreskjemaer med noe tilpassede spørsmål og påstander (se vedlegg 2). Totalt mottok 122 respondenter i de åtte kommunene spørreundersøkelsen, hvorav 3 arbeider som frivilligkoordinatorer i Bergen kommune, 22 arbeider som daglig ledere/koordinator i frivilligsentraler, og 97 representerte frivillige organisasjoner. Nedenfor beskrives de forskjellige utvalgene med respondenter.

Formålet med spørreundersøkelsen var å fremskaffe informasjon fra ulike organisasjoner og institusjonelle aktører. I analysen av holdninger grupperes

⁴ Tabell A1 og A2 i vedlegg 1 gir en fullstendig oversikt over befolkningssammensetningen i kommuneutvalget.

respondentene hovedsakelig i kommunale og ikke-kommunale aktører: Svarene fra de tre frivilligkoordinatorene presenteres sammen med svarene fra de kommunale frivilligsentralene, mens svarene fra de ikke-kommunale frivilligsentralene presenteres sammen med svarene fra de frivillige organisasjonene.

Spørreundersøkelsen ble distribuert per e-post ved hjelp av SurveyXact den 19. september 2023. Vi sendte ut tre purringer i perioden undersøkelsen var åpen. Da det nærmet seg slutten av denne perioden, ringte vi til frivilligsentraler og lokallag i kommunene med særlig lav svarprosent for å undersøke om invitasjonen til spørreundersøkelsen hadde nådd frem, og eventuelt oppfordre dem til å svare. På denne måten fikk vi oppdatert kontaktinformasjon i flere tilfeller og luket ut noen ikke-aktive lokallag. Dette økte svarprosenten betydelig. Spørreundersøkelsen stengte 7. november 2023. Vi oppgir den endelige svarprosenten for frivilligsentralene og de frivillige organisasjonene nedenfor.

Frivilligsentraler

Etttersom vi studerer eldre som frivillige og ikke frivillighet i eldreomsorgen, er det viktig å også innhente informasjon om den frivillige innsatsen som er rettet mot andre aldersgrupper enn eldre. Frivilligsentraler har aktiviteter for barn og unge, innvandrere og eldre. Derfor sendte vi spørreundersøkelsen til kommunale og ikke-kommunale frivilligsentraler i de åtte kommunene. Spørreundersøkelsen ble sendt til 22 representanter fra frivilligsentraler, hvorav 13 var kommunale og 9 ikke-kommunale.

Når det gjelder de kommunale frivilligsentralene, vil dette i noen tilfeller bety at en frivilligkoordinator, eller en person som har denne rollen i kommuneadministrasjonen, mottar spørreundersøkelsen. Tabell 2 viser hvordan frivilligsentralene er fordelt mellom kommunene, sammen med svarprosent.

Tabell 2: Frivilligsentraler i de åtte casekommunene med svarprosent

Kommune	Svarprosent	Antall frivillig-sentraler	Kommunale	Ikke-kommunale
Alver	100 %	3	3	
Askøy	50 %	2	2	
Austrheim	100 %	1	1	
Bergen	63,6 %	11	3	8
Bjørnafjorden	50 %	2	1	1
Masfjorden	100 %	1	1	
Vaksdal	100 %	1	1	
Voss	100 %	1	1	
Totalt:	72,8 %	22	13	9

Frivillige organisasjoner

Spørreundersøkelsen ble også rettet mot lokallag og fylkeskontorer i seks frivillige organisasjoner i de åtte kommunene. Undersøkelsen hentet inn perspektiver fra følgende frivillige organisasjoner:

- Den Norske Turistforening (DNT)
- Norges speiderforbund
- Nasjonalforeningen for folkehelsen
- Norske Kvinners Sanitetsforening
- KFUK-KFUM-speiderne
- Røde Kors

Disse organisasjonene ble valgt fordi vi antar at de enten har en betydelig andel eldre medlemmer, og/eller kan ha interesse av å rekruttere eldre til frivillig innsats.⁵ Idrett er for eksempel mindre viktig for eldre frivillige enn helse, hobby og fritid (Sivesind, 2005, s. 16). Mens organisasjoner som Nasjonalforeningen for folkehelsen og Norske Kvinners Sanitetsforening antas å ha en stor andel eldre medlemmer og aktive frivillige, kan organisasjoner som DNT og Røde Kors tenkes å ha behov for særlig kompetanse og erfaring som noen pensjonerte yrkesgrupper har, for eksempel i forbindelse med frivillighet på sykehjem eller i beredskapsarbeid. De to speiderorganisasjonene antas å ha barn og unge som medlemmer og hovedsakelig frivillige og ledere under 62 år, men de kan også tenkes å ha eldre deltakere som har vært med i speideren gjennom et helt livsløp.⁶ Alle organisasjonene utenom DNT har et fylkeskontor. Spørreundersøkelsen ble derfor sendt til 97 representanter fra frivillige organisasjoner – 5 representanter fra fylkeskontorer og 92 representanter fra lokallag. Tabell 3 illustrerer kartleggingen av organisasjonenes tilstedeværelse i kommunene, sammen med informasjon om antall respondenter som fikk

⁵ Spørreundersøkelsen kartlegger tilstedeværelsen av eldre i organisasjonene. Respondentene blir bedt om å gi et anslag på hvor stor andel eldre utgjør som 1) medlemmer, 2) frivillige og 3) ledere og personer med verv (se kapittel 4).

⁶ Tabell 6 i analysedelen (kapittel 4) presenterer respondentenes anslag over eldres tilstedeværelse i organisasjonene, mens organisasjonene beskrives nærmere i teksten.

spørsmål om å delta i spørreundersøkelsen i hver kommune. Ingen av organisasjonene har lokallag i alle kommunene, men noen av dem har lokallag som dekker et større geografisk område. Disse ble ikke inkludert som lokallag i undersøkelsen ettersom vi ønsket respondenter innad i kommuner. Tabell 3 viser likevel den geografiske tilstedeværelsen til organisasjonene ved å indikere graden av tilstedeværelse, altså hvorvidt organisasjonen har egne lokallag, sammen med informasjon om antall lag, om de er aktive, og om de strekker seg over flere kommuner.

Tabell 3: Organisasjonenes tilstedeværelse i casekommunene

	DNT	KFUK- KFUM- speiderne	Nasjonal- foreningen for folke- helsen	Norges speider- forbund	Norske Kvinner Sanitets- forening	Røde Kors	Totalt per kommune
Alver	0	2	3	1	2	0	8
Askøy	1	1	1	2	0	1	6
Austrheim	0	0	0	0	2	0	2
Bergen	2	11	4	22	6	4	49
Bjørnafjorden	2	1	1	0	7	2	13
Masfjorden	0	0	5	0	0	0	5
Vaksdal	1	0	0	0	0	1	2
Voss	3	0	0	0	1	3	7
Totalt per organisasjon	9	15	14	25	18	11	92

Merk: Fargesjatteringen viser hvorvidt en organisasjon har oppgitt å ha lokallag i kommunen. Lyseblå betyr at de har aktive lokallag, mellomblå betyr at de kun har lokallag som strekker seg over flere kommuner, og mørkeblå betyr at de ikke har noen (aktive) lokallag.

Kartleggingen er gjort via søk på organisasjonenes nettsider per september 2023 samt via kontakt med fylkeskontorer. Antall lokalgrupper som er oppgitt i tabell 3, inkluderer ikke lokalgrupper som ikke lot seg kontakte, det vil si grupper uten kontaktinformasjon og respondenter vi måtte se bort fra, fordi e-postadressen var ugyldig. Svarprosenten beregnes ut fra antall kontaktede lokalgrupper oppgitt i denne tabellen. Tabell 4 viser hvordan lokallagene fordeler seg mellom kommunene med svarprosent, både når det gjelder fullstendige svar og dem som kun svarte på deler av undersøkelsen. Siste kolonne i tabell 4 viser all respons på henvendelsen.

Tabell 4: Antall lokallag i kommunene med svarprosent for undersøkelsen

Kommune:	Lokalgrupper kontaktet:	Svarprosent, kun fullstendige svar:	Svarprosent, inkludert kun noen svar:
Alver	8 lokallag	62,5	75,0
Askøy	6 lokallag	33,3	33,3
Austrheim	2 lokallag	0,0	0,0
Bergen	49 lokallag	26,5	40,8
Bjørnafjorden	13 lokallag	46,2	53,8
Masfjorden	5 lokallag	40,0	60,0
Vaksdal	2 lokallag	100,0	100,0
Voss	7 lokallag	42,9	57,1
TOTALT	92 lokallag	35,9	47,8

Tabell 5 viser svarprosenten for lokallagene i de respektive organisasjonene. Vi fikk svar fra alle fylkeskontor. Svarprosenten blant lokallagene varierte mellom 18,2 prosent og 55,6 prosent, med en total svarprosent på 35,9 prosent. Det denne fordelingen viser, er at lokallagene i organisasjonene hvor vi antar at eldre utgjør en særlig viktig frivilligressurs og er en sentral målgruppe, slik som Nasjonalforeningen for folkehelsen og Norske Kvinners Sanitetsforening, hadde høyest respons blant lokallagene.

Tabell 5: Svarprosent per organisasjon

Organisasjon	Svarprosent, kun fullstendige svar:	Svarprosent, inkludert kun noen svar:
DNT	22,2	55,6
Norges speiderforbund	28,0	36,0
Nasjonalforeningen for folkehelsen	50,0	57,1
Norske Kvinners Sanitetsforening	55,6	61,1
KFUK-KFUM-speiderne	33,3	53,3
Røde Kors	18,2	27,3
Totalt	35,9	47,8

Generelt regner vi den totale svarprosenten for lokallagene på 35,9 prosent som god. Tilsvarende spørreundersøkelser som er sendt ut til lokallag i frivillige organisasjoner, kan vise til en svarprosent på mellom 17 og 23 prosent (Arnesen & Sivesind, 2020, s. 13). Dersom vi ser på alle respondentene som begynte å svare på undersøkelsen, altså inkludert de som falt av underveis, øker responsen til 47,8 prosent for lokallagene. Dette er beregnet på et justert utvalg, etter at respondenter som vi måtte se bort fra, er fjernet. I analysen fremstilles svar for organisasjonene som helhet, og ikke per organisasjon. Hensikten er å bevare anonymiteten i særlig de små kommunene med få lokallag og/eller lav svarprosent.

Om dokument- og medieanalysen

Formålet med dokument- og medieanalysen er å undersøke hvorvidt eldre som frivillige vies oppmerksomhet i kommunale plandokumenter og i lokalaviser som har de utvalgte kommunene som dekningsområde. Når det gjelder medieanalysen, har vi gjort søk i Retrievers Atekst-database på lokalaviser som dekker de utvalgte kommunene. Fra disse kommunene har vi også gjennomført en innholdsanalyse av utvalgte kommunale planer med antatt relevans for problemstillingen, slik som kommuneplanens samfunnsdel, frivilligplaner og ulike seniorpolitiske planer. Vi presenterer en mer detaljert beskrivelse av kilder og metode innledningsvis i kapittel 5.

4 Analyse av spørreundersøkelse

I spørreundersøkelsen ble respondentene bedt om å ta stilling til en del påstander om hva eldre frivillige betyr for lokalsamfunnet de er en del av, hva som hemmer og fremmer Eldres frivillige innsats, informasjon rettet mot og rekruttering av eldre til frivillighet og de Eldres særegne bidrag til frivilligheten og samfunnet. Respondentene anga i hvor stor grad de var enige i at påstandene stemmer med deres eget arbeid med frivillighet, det vil si som frivilligkoordinator, ansatt på frivilligsentral eller representant fra en frivillig organisasjon. Totalt svarte 69 respondenter på spørreundersøkelsen: 3 frivilligkoordinatorer fra Bergen kommune, 17 ansatte på frivilligsentraler og 49 representanter fra frivillige organisasjoner, hvorav 5 var ansatt på et fylkeskontor.

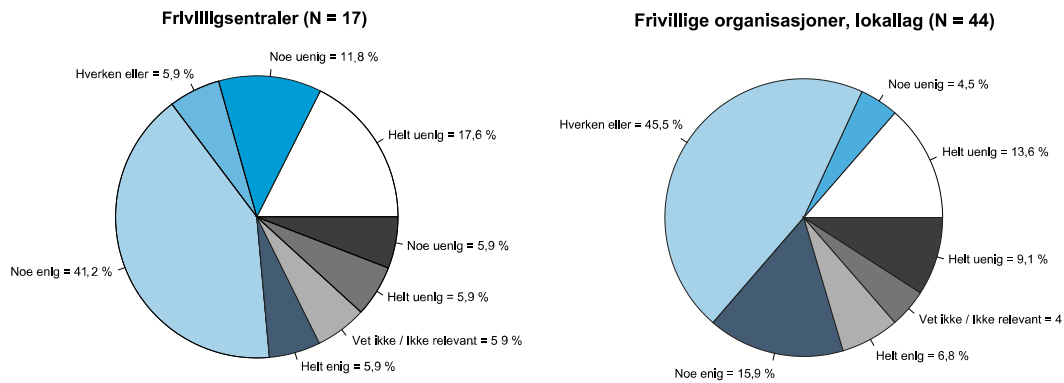
Resultatene fra undersøkelsen presenteres gruppevis. I hovedsak presenteres holdninger til påstander om eldre frivillighet gruppert etter hvorvidt respondentene representerer kommunale eller ikke-kommunale aktører, det vil si aktører fra frivillig sektor. Kommunale aktører omfatter kommunalt drevne frivilligsentraler (N = 11) og kommunale frivillighetskoordinatorer (N = 3), mens ikke-kommunale aktører er frivillige organisasjoner (N = 49) og frivilligsentraler drevet av frivillige organisasjoner (N = 6). Noen kartleggingsspørsmål om eldre frivillighet ble kun stilt til to av de tre gruppene respondenter, og svarene vises gruppert for alle frivilligsentraler samlet (N = 17) og frivillige organisasjoner. I noen tilfeller vises svar kun for lokallagene i de frivillige organisasjonene (N = 44). Utvalgsstørrelsen vil også variere, ettersom ikke alle respondenter svarte på alle spørsmål. På grunn av det lave antallet respondenter, særlig blant kommunale aktører, må resultatene generelt tolkes med forsiktighet.

I det følgende presenterer vi først en generell kartlegging av eldre frivillige før vi går nærmere inn på resultatene. Deretter presenterer vi holdninger til betydningen av de Eldres frivillige innsats og meninger om hva som fremmer og hemmer frivillig innsats blant eldre. Til sist presenterer vi funn om rekrutteringsarbeid rettet mot eldre.

Eldre i frivillighet: en kartlegging

Den geografiske fordelingen av hvem som har svart på undersøkelsen, er preget av at utvalget vårt er dominert av Bergen-baserte respondenter. Som nevnt ovenfor svarte tre frivilligkoordinatorer i Bergen kommune og fem fylkeslag på spørreundersøkelsen, alle med kontor i Bergen. Figur 1 nedenfor viser den geografiske fordelingen av frivilligsentralene og de frivillige organisasjonene, det vil si lokallagene, som svarte på undersøkelsen.

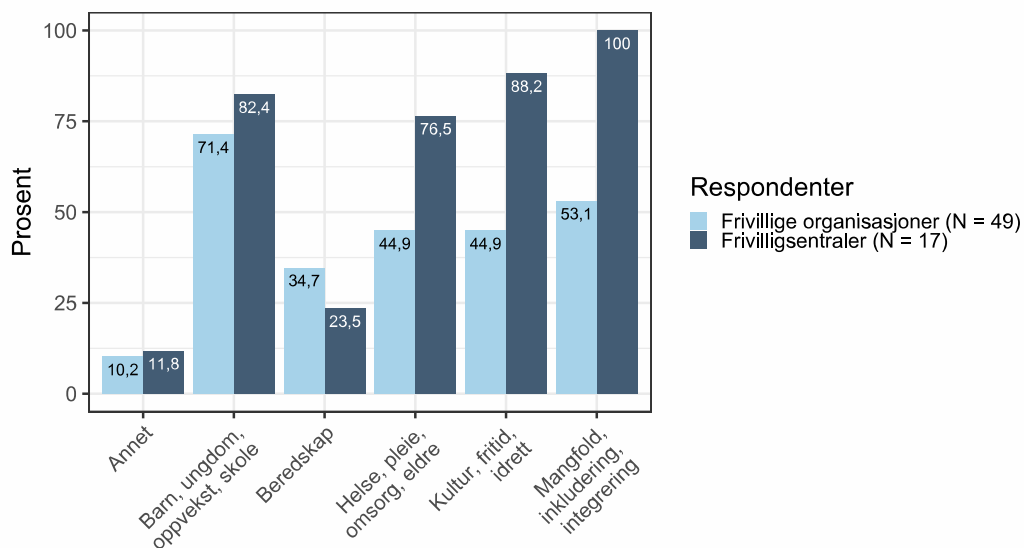
Figur 1: Geografisk fordeling av respondenter fra frivilligsentraler og lokallag i frivillige organisasjoner

Merk: Fordelingen viser alle respondenter som svarte for frivilligsentraler og lokallag i de frivillige organisasjonene. Oversikten omfatter både respondenter som har svart på alle spørsmålene, og respondenter som har svart på noen spørsmål.

Videre kartla vi hvilke områder frivilligsentralene og de frivillige organisasjonene som svarte på undersøkelsen, er involvert i (se figur 2). Frivilligsentralene oppga at de i stor grad arbeider med samtlige oppførte områder unntatt beredskap, mens de frivillige organisasjonene i hovedsak arbeider med barn, ungdom og skole, men også i stor grad med de andre områdene, det vil si kultur, fritid og idrett, helse, pleie, omsorg og eldre samt mangfold, inkludering og integrering – og i noen grad beredskap. Frivilligsentralene la dessuten til andre områder i fritekstsvar, nærmere bestemt bærekraft, klima og miljø og innsamlingsaksjoner.

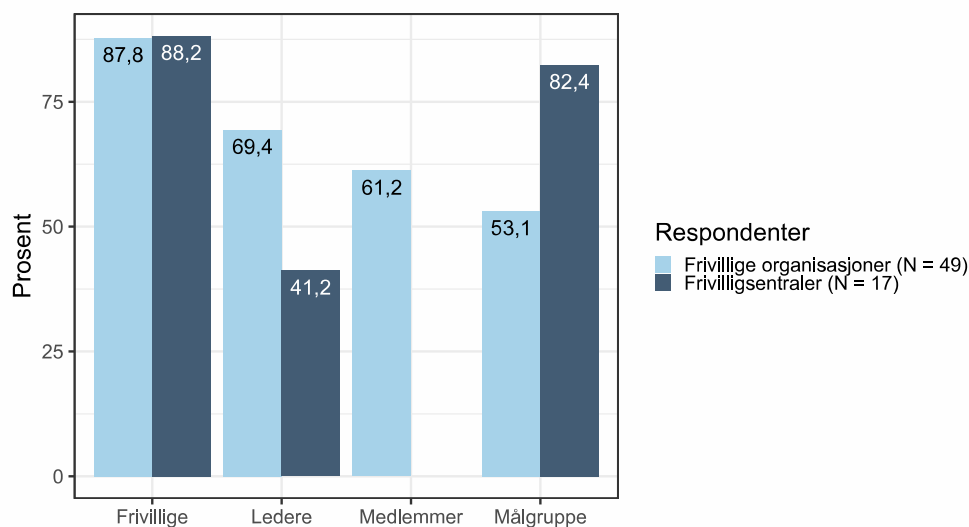
Figur 2: Hvilke områder frivilligsentralene og de frivillige organisasjonene er involvert i

Merk: Respondentene kunne oppgi flere områder de arbeidet med. Denne grafen omfatter svar både fra fylkeslagene og fra lokalgruppene til de frivillige organisasjonene.

Figur 3 viser fordelingen og svarforskjeller på spørsmål om hvorvidt eldre er viktige som målgruppe, som frivillige, som personer som har verv og/eller lederansvar, og som medlemmer i organisasjonene. Blant frivilligsentralene og de frivillige organisasjonene som svarte på undersøkelsen, er eldre viktige som frivillige i relativt lik grad, mens de er viktigere som målgruppe for frivilligsentralene og som ledere for de frivillige organisasjonene.

Figur 3: Rollen til eldre i frivilligsentraler og frivillige organisasjoner

Merk: Respondentene kunne oppgi flere svar. Siden vi antar at frivilligsentralene ikke har medlemmer, var det bare de frivillige organisasjonene som oppga hvorvidt eldre er viktige som medlemmer.

Svarene viser altså at eldre er viktige både som målgruppe og frivillige for frivilligsentralene. Her er det imidlertid noen geografiske forskjeller. I små og mellomstore kommuner var dette relativt likt (50/50), mens det i de store kommunene rundt Bergen var relativt jevnt fordelt mellom målgruppe, frivillige og ledere. I Bergen oppgir frivilligsentralene at eldre i større grad er viktige som frivillige (41 prosent) enn som målgruppe (35 prosent) og som ledere (24 prosent).

Hvorvidt eldre er viktige som målgruppe, frivillige, medlemmer eller ledere, sier mindre om hvor mange eldre som faktisk er til stede i frivilligsentralene og i organisasjonene. Respondentene ble derfor bedt om å anslå hvor stor andel de eldre utgjør i de ulike kategoriene i henholdsvis frivilligsentralene og de frivillige organisasjonene. Tabell 6 gjengir gjennomsnittsverdiene av respondentenes anslag.

Tabell 6: Tilstedeværelse av eldre

	Frivilligsentraler (kommunale og ikke-kommunale)		Frivillige organisasjoner	
	Gjennomsnitt	N	Gjennomsnitt	N
Hvor stor andel av (organisasjonens) medlemmer anslår du at er over 62 år?	-	-	40,7	49
Hvor stor andel av frivillige anslår du at er over 62 år?	55,6	16	44,0	49
Hvor stor andel av personer med verv og/eller lederansvar anslår du at er over 62 år?	42,9	16	36,2	49

Merk: Spørsmålene viste til henholdsvis frivilligsentralene og de frivillige organisasjonene. Representantene fra frivilligsentralene ble ikke spurt om medlemmer (se formuleringer i vedlegg 2).

Det er interessant å merke seg at gjennomsnittet for tilstedeværelse av både eldre frivillige og eldre ledere er høyere for frivilligsentraler. Dette kan henge sammen med utvalget av frivillige organisasjoner som er inkludert i undersøkelsen. Ser vi på anslagene i de organisasjonene hvor vi antar at eldre utgjør en stor andel av medlemmene (ikke vist i tabell), Nasjonalforeningen for folkehelsen og Norske Kvinners Sanitetsforening, oppgis eldre å utgjøre henholdsvis 81 og 67 prosent av medlemsmassen, 75 og 70 prosent av de frivillige og 75 og 56 prosent av ledere og personer med verv. I DNT og Røde Kors ligger disse tallene på mellom 35 og 52 prosent. I begge disse frivillige organisasjonene er de eldre i større grad frivillige enn medlemmer eller ledere. I de to speiderorganisasjonene utgjør eldre naturlig nok ikke en betydelig del av medlemsmassen (3–5 prosent), men derimot en litt større del av frivilligkorpset (10–13 prosent).

Det var stor enighet blant alle respondentene om at det er utfordrende å rekruttere frivillige. Et stort flertall av respondentene fra frivilligsentralene og de frivillige organisasjonene svarte ja på spørsmålet «Opplever dere utfordringer i rekrutteringen av frivillige?», som vist i tabell 7. Også blant frivilligkoordinatorerne var det stor enighet om at de opplever rekrutteringsutfordringer.

Tabell 7: Utfordringer i rekrutteringen av frivillige

	Frivilligsentraler (kommunale og ikke-kommunale)		Frivillige organisasjoner	
	Prosent	N	Prosent	N
Ja	87,5	14	83,7	41
Nei	6,2	1	14,3	7
Vet ikke	6,2	1	2,0	1
I alt	100,0	16	100,0	49

Det var også en overvekt av respondenter som mente at eldre frivillige er lettere å rekruttere enn andre frivillige, men her var svarene mer delt. Tabell 8 viser svarfordelingen for frivilligsentraler og frivillige organisasjoner på spørsmålet «Er eldre frivillige (over 62 år) lettere å rekruttere sammenlignet med andre frivillige (under 62 år)?».

Tabell 8: Er det lettere å rekruttere eldre frivillige (over 62 år) enn andre frivillige?

	Frivilligsentraler (kommunal og ikke-kommunal)		Frivillige organisasjoner	
	Prosent	N.	Prosent	N
Ja	56,2	9	38,8	19
Nei	37,5	6	34,7	17
Vet ikke	6,2	1	26,5	13
I alt	100,0	16	100,0	49

Særlig blant de frivillige organisasjonene var det ulike meninger. Det er interessant å merke seg at mer inngående analyser (ikke presentert her) viser at fylkeskontorene i hovedsak mente at eldre frivillige var lettere å rekruttere enn andre (4 av 5 svarte positivt). Hvis man derimot kun ser på lokallagene, svarte 34 prosent «Ja», mens 36 prosent svarte «Nei». I begge tilfeller, med og uten fylkeskontorer i utvalget, er svarprosenten for «Vet ikke» høy, henholdsvis 26,5 og 30 prosent.

Bryter vi dette ned i store, mellomstore og små kommuner, blir bildet mer nyansert. Her er det viktig å merke seg en skjevhet i utvalget, ettersom kun 9 av 49 respondenter kommer fra en liten eller mellomstor kommune. Likevel viser en slik inndeling at 6 respondenter svarte «Ja» i de små og mellomstore kommunene, mens 2 svarte «Nei» og 1 «Vet ikke». Til forskjell pekte svarene i de store kommunene den andre veien. Der svarte kun 32,5 prosent at eldre frivillige er lettere å rekruttere, mens 37,5 prosent svarte negativt og 30 prosent ikke visste.

Dette kan henge sammen med hvilke frivillige organisasjoner som er aktive i de forskjellige kommunene, eller mer presist med hvilke organisasjoner som har svart på undersøkelsen i de forskjellige kommunene. Respondentene som oppgir at det er lettere å rekruttere eldre til frivillig arbeid, kommer i overveldende grad fra Nasjonalforeningen for folkehelsen og Norske Kvinners Sanitetsforening (63,2 prosent) og i noe grad fra DNT og Røde Kors (31,6 prosent), mens de to speiderorganisasjonene i stor grad svarer «Nei» på spørsmålet om frivillige eldre er lettere å rekruttere enn andre. (Hele 70,6 prosent av de negative svarene kommer fra disse to organisasjonene.) Dette er interessant, men kan også henge sammen med i hvor stor grad disse organisasjonene legger ned en særlig innsats for å rekruttere eldre frivillige og baserer seg på og er avhengig av frivillig innsats fra denne gruppen.

Tabell 9 kombinerer informasjon om hvordan respondentene ser de eldres rolle i sine respektive organisasjoner (jf. figur 3), med svarene de gir på spørsmålet om rekruttering. Respondentene som oppgir at eldre er viktige som målgruppe for aktiviteter og som medlemmer for organisasjonene, svarer også i stor grad at de opplever at det er lettere å rekruttere eldre frivillige enn frivillige under 62 år. Dette gjelder i større grad for dem som oppgir at eldre er viktige som målgruppe enn som for medlemmer. Blant dem som svarer at eldre er viktige som frivillige og ledere, er meningene om hvorvidt eldre frivillige er enklere eller vanskeligere å rekruttere, mer delte. Samlet kan dette indikere at organisasjoner hvor arbeid blir utført for, med og av eldre, i større grad klarer å rekruttere eldre frivillige enn andre organisasjoner. Uten å si noe direkte om rekruttering av eldre viser andre studier av endringer i alderssammensetningen i frivillige organisasjoner en generell forgubbing, altså at medlemsmassen eldes. Innenfor kategorien helse og sosial svarer 50 prosent av organisasjonene at de anslår at hovedtyngden av medlemmene er over 66 år (Arnesen & Sivesind, 2020, figur 1 s. 33). Dersom det er lettere for organisasjoner som allerede har en betydelig tilstedeværelse av eldre, å rekruttere eldre til frivillighet, vil det bidra til denne trenden. Det er imidlertid viktig å merke seg det store flertallet som ga uttrykk for at det generelt var utfordrende å rekruttere frivillige (se tabell 7 ovenfor).

Tabell 9: Krysstabell mellom rollen til eldre og rekruttering av eldre frivillige

Lettere å rekruttere eldre frivillige (over 62 år) enn andre frivillige	I din organisasjon, er eldre viktige som				
	Målgruppe for aktiviteter	Medlemmer	Frivillige	Personer med verv eller lederansvar	I alt
Ja	65 % (17/26)	50 % (15/30)	40 % (17/43)	35 % (12/34)	38,8 % (19/49)
Nei	15 % (4/26)	20 % (6/30)	30 % (13/43)	35 % (12/34)	34,7 % (17/49)
Vet ikke	19 % (5/26)	30 % (9/30)	30 % (13/43)	29 % (10/34)	26,5 % (13/49)
I alt	53 % (26/49)	61 % (30/49)	88 % (43/49)	69 % (34/49)	100 % (49/49)

Merk: Tabellen viser antall respondenter som har oppgitt de forskjellige kombinasjonene av svar på de to spørsmålene. Respondentene kunne oppgi flere svar på spørsmålet om rollen til eldre.

Det er derimot større enighet om kjønnsaspektet i utfordringene med å rekruttere frivillige. På spørsmål om det er lettere å rekruttere eldre kvinner enn eldre menn, svarte et solid flertall blant kommunalt ansatte frivilligkoordinatorer og frivilligsentraler positivt (se tall for sistnevnte i tabell 10). Blant de frivillige organisasjonene svarte 40,8 prosent «Ja», mens hele 44,8 prosent var usikre.

Tabell 10: Er eldre kvinner (over 62 år) lettere å rekruttere til frivillig innsats enn eldre menn (over 62 år)?

	Frivilligsentraler (kommunale og ikke-kommunale)		Frivillige organisasjoner	
	Prosent	N	Prosent	N
Ja	75,0	12	40,8	20
Nei	6,2	1	14,3	7
Vet ikke	18,8	3	44,9	22
I alt	100,0	16	100,0	49

Blant de frivillige organisasjonene er det noen merkbare forskjeller. Som man kanskje kunne forvente, svarer et overveldende flertall av respondentene fra Norske Kvinners Sanitetsforening at det er lettere å rekruttere eldre kvinner enn eldre menn (med 8 «Ja» og 4 «Vet ikke»). Også respondentene fra Nasjonalforeningen for folkehelsen og Røde Kors mener i aller høyeste grad at det er enklere å rekruttere kvinner enn menn (med 1 «Nei» og 1 «Vet ikke» til sammen). Respondentene fra DNT og de to speiderorganisasjonene svarer imidlertid i hovedsak negativt (med kun 1 «Ja» samlet).

Eldre frivilliges betydning og særegne bidrag

Alle respondentene ble spurt om hva eldre frivillige kan bety for lokalsamfunnet de er en del av. Påstandene var delt inn i to kategorier: hva frivillig innsats blant eldre kan gi av merverdi, og hva det kan medføre av negative konsekvenser. Respondentene ble bedt om å ta stilling til i hvilken grad de var enige i følgende åtte påstander:

Gjennom frivillig innsats bidrar de eldre til

1. bedre kvalitet på tjenester, tilbud og aktivitet i vårt lokalsamfunn
2. å gi tilbud til enkeltgrupper i lokalsamfunnet som ellers ikke ville fått det
3. bedre samhold og tillit mellom innbyggerne i vår kommune
4. større politisk engasjement i vår kommune
5. bedre helse og livskvalitet blant de eldre som gjør frivillig innsats
6. bedre helse og livskvalitet for de som den frivillige innsatsen er rettet mot

Frivillig innsats fra eldre medfører

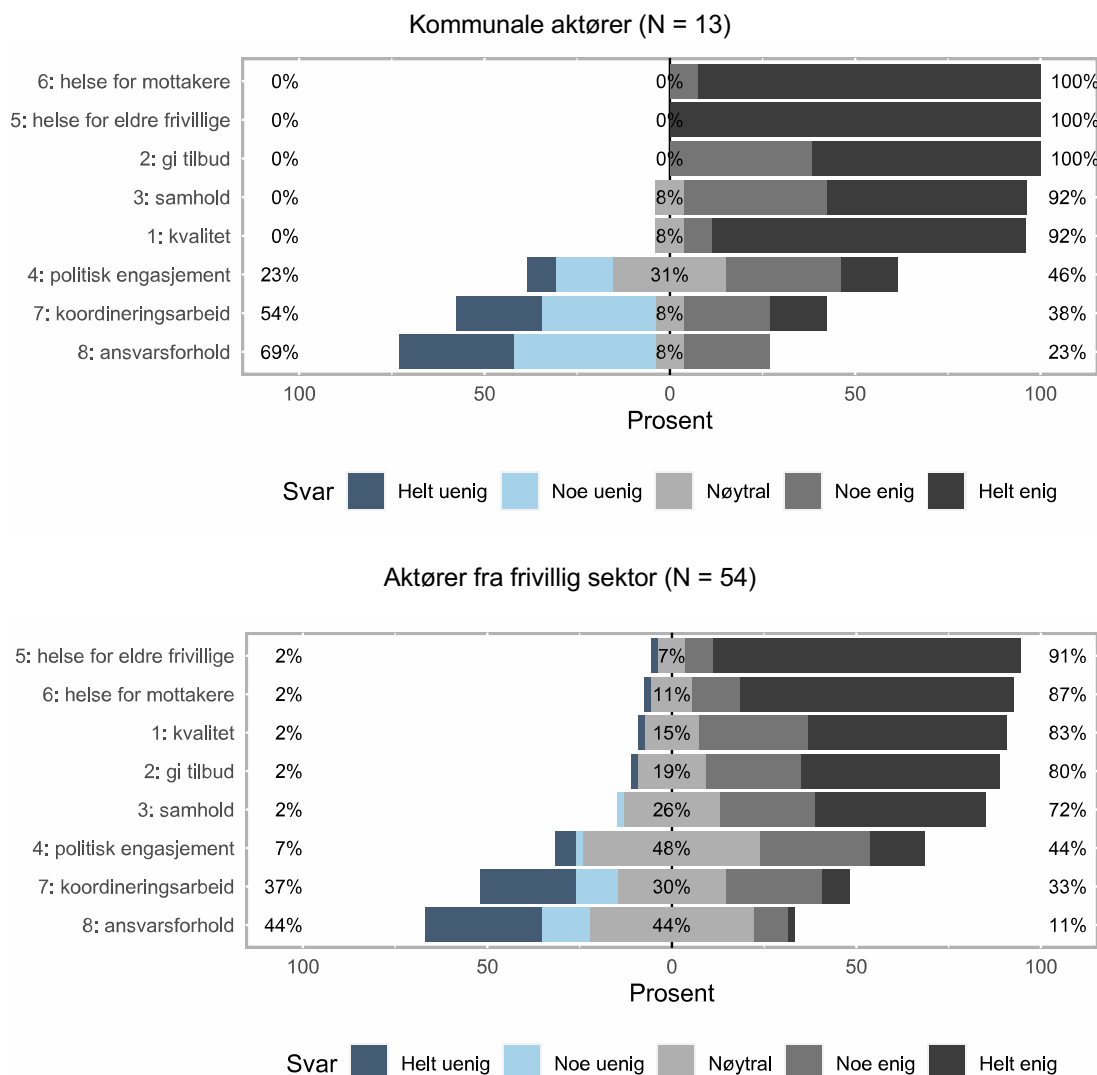
7. mer koordineringsarbeid sammenlignet med andre grupper av frivillige
8. uklare ansvarsforhold mellom ansatte og frivillige

Respondentenes svar viser stor enighet og i stor grad en positiv holdning til eldre frivilliges betydning for lokalsamfunnet.

Figur 4 viser en oversikt over svarfordelingen sortert etter hvilke påstander som har mest og minst støtte blant kommunale aktører (frivilligkoordinatorene og

ansatte på kommunale frivilligsentraler) og ikke-kommunale aktører (representanter fra ikke-kommunale frivilligsentraler og frivillige organisasjoner). Det er særlig påstand 1, 2, 3, 5 og 6 som har bred støtte. Fra kommunale aktører får påstand 6, 5 og 2 udelt støtte, mens graden av enighet er noe svakere blant aktørene fra frivillig sektor – men det er fremdeles en solid enighet om de positive ringvirkningene av frivillighet blant eldre. Begge gruppene gir særlig stor støtte til påstandene om at frivillighet blant eldre bidrar til bedre helse og livskvalitet både blant de eldre som gjør en frivillig innsats (påstand 5), og blant dem som den frivillige innsatsen er rettet mot (påstand 6).

Figur 4: Respondenters holdninger til eldre frivilliges betydning for lokalsamfunnet

Merk: Tallene i høyre og venstre kolonne er den sammenlagte prosenten for «Noe (u)enig» og «Helt (u)enig».

Det er mindre grad av støtte til påstandene om de negative konsekvensene av eldres frivillige innsats. Både påstand 7, om mer koordineringsarbeid, og påstand 8, om uklare ansvarsforhold, får svært lav støtte hos begge grupper. Samtidig er det stor grad av usikkerhet, og mange respondenter fra de frivillige

organisasjonene har svart nøytralt, enten «Hverken eller» eller «Vet ikke / ikke relevant»⁷.

Påstand 4 om hvorvidt eldre i frivillighet fører til større politisk engasjement, er den mest kontroversielle. Her er det stor spredning i støtten og mange nøytrale svar i begge grupper.

Respondentene ble også bedt om å ta stilling til de eldres særegne bidrag til frivilligheten og samfunnet. Formålet var å forstå de eldres bidrag sammenlignet med bidraget til frivillige som er yngre enn 62 år. Alle respondentene ble bedt om å ta stilling til i hvilken grad de var enige i følgende syv påstander:

1. Eldre⁸ bidrar med gjennomsnittlig flere timer frivillig innsats enn yngre.
2. Eldre forplikter seg til å stille opp over lengre tid med fastlagte oppgaver i større grad enn yngre frivillige.
3. Eldre tar i større grad initiativ til nye aktiviteter og tilbud enn de yngre.
4. Eldre er i større grad villige til å ta på seg internt organisasjonsarbeid enn yngre.
5. Eldre frivillige bidrar spesielt mye innenfor frivillig innsats rettet mot helse- og omsorgsfeltet enn yngre frivillige.
6. Eldre frivillige krever mer oppfølging enn yngre frivillige.
7. Eldre som mottar frivillig innsats, foretrekker at den gis av eldre.

Her var det større variasjon enn i holdningene til påstandene om de eldres betydning for lokalsamfunnet. Det er størst enighet om påstanden om at eldre bidrar med gjennomsnittlig flere timer frivillig innsats enn yngre (påstand 1), både blant aktører fra kommunal og fra frivillig sektor. Påstand 2 om at eldre i større grad enn yngre frivillige forplikter seg til å stille opp over lengre tid med fastlagte oppgaver, får også relativt stor støtte blant begge grupper. Den er rangert på andre og tredje plass for henholdsvis ikke-kommunale og kommunale aktører (se figur 5). Dette er interessant på bakgrunn av diskusjonen om refleksiv frivillighet og frivilliges vegring mot å binde seg til frivillig innsats over tid. Som vist i litteraturgjennomgangen peker blant annet Hansen og Slagvold (2020a, 2020b) på at eldre ikke nødvendigvis vil forplikte seg, mens tallene her gir grunn til noe mer optimisme i så måte. Det er imidlertid en relativt stor andel nøytrale svar for begge påstandene blant ikke-kommunale aktører. Henholdsvis 20 og 30 prosent svarer «Hverken eller» eller «Vet ikke / ikke relevant» for påstand 1 og 2.

Generelt oppgir gruppen med ikke-kommunale aktører en relativt høy grad av nøytrale svar for disse syv påstandene. Særlig påstand 3 og 4 har en stor andel nøytrale svar, også blant kommunale aktører. Påstand 3 handler om at eldre i større grad tar initiativ til nye aktiviteter og tilbud enn de yngre, mens påstand 4 handler om at eldre i større grad er villige til å ta på seg internt

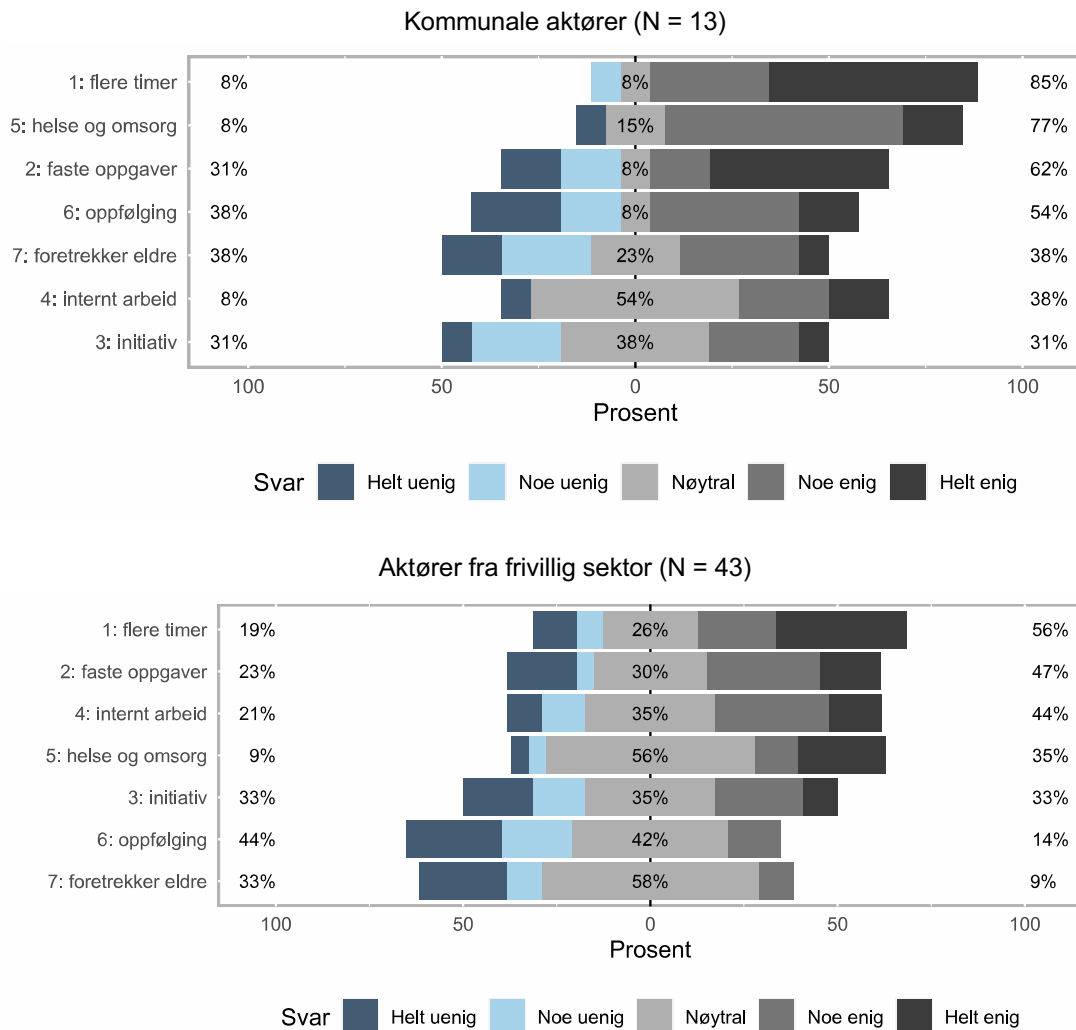
⁷ I fremstillingen av respondentenes svar er svaralternativene «Hverken eller» og «Vet ikke / ikke relevant» samlet i en «Nøytral»-kategori.

⁸ Forskjellige formuleringer for de ulike gruppene respondenter lød: «De eldre []/[i vår frivilligsentral]/[i vår organisasjon] ...». Vedlegg 2 inneholder en fullstendig oversikt over spørreskjemaene.

organisasjonsarbeid, slik som å være styremedlem, påta seg lederverv og drive intern kommunikasjon mot medlemmer. Den relativt høye andelen nøytrale svar blant kommunale aktører, henholdsvis 54 og 38 prosent, kan bety at disse problemstillingene er mindre aktuelle i frivillig arbeid i kommunal regi.

Det er større grad av enighet om disse to påstandene blant aktører i frivillig sektor. Enigheten er størst når det gjelder påstand 4: 44 prosent er enige i at eldre i større grad tar på seg organisasjonsarbeid. Når det gjelder påstand 3, er det delte meninger: 33 prosent er enige og 33 prosent er uenige i at eldre i større grad tar initiativ til nye aktiviteter. Dette kan henge sammen med hva slags frivillige organisasjoner som har svart. Det vil være mer naturlig at eldre tar initiativ til nye aktiviteter i organisasjoner som driver med aktiviteter for eldre, slik som Nasjonalforeningen for folkehelsen, mens speiderbevegelsen muligens vil legge større vekt på at barn og ungdom skal sette agendaen for hva slags aktiviteter gruppene skal drive med.

Dersom vi ser på respondenter fra kommunale og ikke-kommunale frivilligsentraler samlet (N = 16), er hele 51 prosent enige i påstand 3 om at de eldre i større grad tar initiativ til nye aktiviteter og tilbud enn de yngre, mens 32 prosent er uenige. Dette kan være en indikasjon på at frivilligsentraler tilbyr en arena hvor eldre kan sette agendaen for aktiviteter og innhold.

Figur 5: Respondentenes holdninger til Eldres særegne bidrag til frivilligheten og samfunnet

Merk: Tallene i høyre og venstre kolonne er den sammenlagte prosenten for «Noe (u)enig» og «Helt (u)enig».

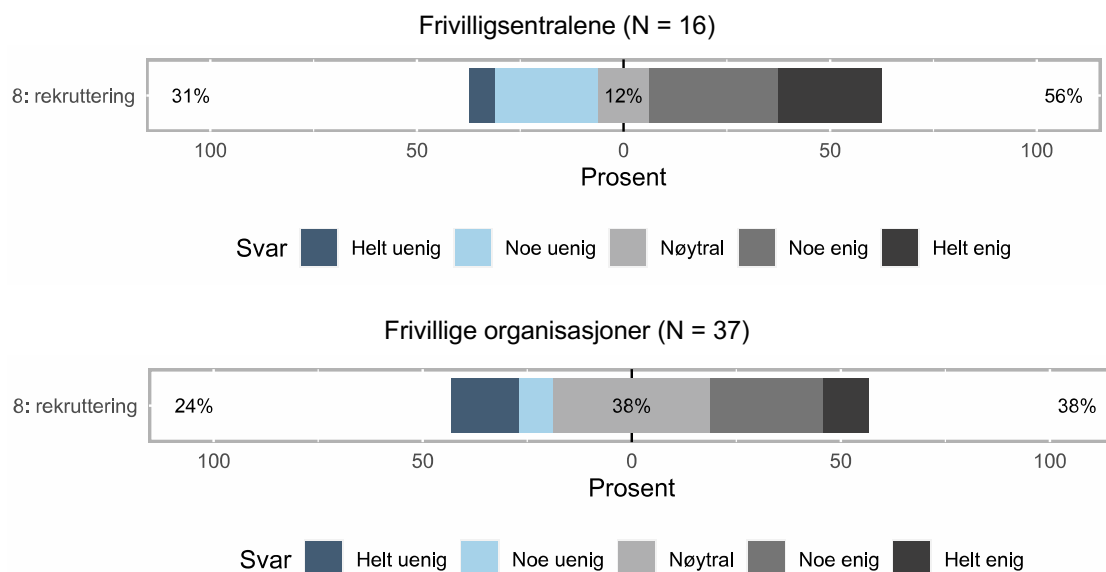
Fra litteraturgjennomgangen kunne man forvente at eldre frivillige ville legge ned mer frivillig innsats rettet mot helse- og omsorgsfeltet enn yngre (påstand 5). Det er derfor interessant å merke seg at 77 prosent av de kommunale aktørene er enige i at eldre bidrar spesielt i helse- og omsorgsfeltet, mens kun 35 prosent av aktørene fra frivillig sektor er enige og 56 prosent er usikre/nøytrale. Dette kan forklares med at de kommunale frivilligkoordinatorene arbeider med helse- og omsorgsfeltet, og med at de kommunale frivilligsentralene i stor grad arbeider med tilbud og tjenester til eldre, mens dette ikke i like stor grad er tilfelle for de ikke-kommunale frivilligsentralene og de frivillige organisasjonene, som har flere målgrupper. Vi ba også respondentene ta stilling til en påstand om at eldre som mottar frivillig innsats, foretrekker at den gis av eldre (påstand 7). Her er de kommunale aktørene derimot delt i sine holdninger, og 38 prosent er enige, mens 38 prosent er uenige. De ikke-kommunale aktørene var de som i størst grad stilte seg nøytrale til denne påstanden, og de helte ellers mot å være uenige (33 prosent).

Vi var også interessert i å undersøke hvorvidt eldre frivillige krever mer oppfølging enn yngre frivillige (påstand 6). Påstanden om at frivillig innsats fra eldre medfører mer koordineringsarbeid enn innsatsen fra andre grupper av frivillige, fikk svært negativ respons fra kommunale aktører og delt respons fra ikke-kommunale aktører (se påstand 6 i figur 4). De kommunale aktørene var i størst grad uenige i at det blir mer koordineringsarbeid (54 prosent var uenige, mens 38 prosent var enige), mens aktørene i frivillig sektor var delt relativt likt mellom å være uenige (37 prosent), nøytrale (30 prosent) og enige (33 prosent). Derimot viser støtten til påstand 6 i figur 5 at det er større grad av enighet blant kommunale aktører om at eldre frivillige krever mer oppfølging enn yngre frivillige (54 prosent er enige, mens 38 prosent er uenige). Representantene fra ikke-kommunale frivilligsentraler og frivillige organisasjoner oppfatter i mindre grad at eldre krever mer oppfølging. I denne gruppen er 44 prosent uenige, mens 42 prosent er nøytrale. Fritekstsvar fra to respondenter fra frivillige organisasjoner illustrerer et interessant spenn i hvordan eldre fungerer i frivilligheten som ble fremhevet av flere respondenter. Den første påpeker at «[e]ldre er mer selvgående enn yngre i tillegg til at de er mer innstilt på og har større forståelse for frivillig arbeid». Den andre viser til noen utfordringer: «Eldre frivillige kan være litt motvillige mot digitale hjelpemidler. Noen eldre er litt satt i sin måte og kanskje ikke så fleksibel.» Dette varierte bildet er interessant sett opp mot litteratur som har pekt på samordning og koordinering mellom frivillige og offentlig ansatte som en barriere mot frivillig innsats i eldreomsorgen (Lorentzen & Tingvold, 2018; Skinner et al., 2021). Vår studie gir altså ikke entydig støtte til at oppfølgingsbehov er eller ikke er en stor utfordring. Dette kan skyldes at den refererte litteraturen har søkelys på eldreomsorgen, som er dominert av mange lovpålagte oppgaver. Samordning og koordinering kan da bli mer krevende enn på de områdene hvor aktørene fra frivillig sektor i vår studie er aktive, som sosiale møteplasser, innsamling, styrearbeid og arbeid med bærekraft.

Til sist var vi interessert i om eldre frivillige bidrar mer til rekrutteringen av nye frivillige enn yngre. Den åttende påstanden ble dermed presentert slik:

8. De eldre i vår frivilligsentral/organisasjon bidrar i større grad til rekruttering av nye frivillige / medlemmer til vår organisasjon enn yngre.

Her er det en liten forskjell i formuleringen av spørsmålene til de ulike gruppene respondenter. Frivilligsentralene ble spurt om rekruttering av nye frivillige, mens de frivillige organisasjonene ble spurt om rekruttering av nye medlemmer. Grunnen til dette er at vi antar at frivilligsentraler ikke er medlemskapsbaserte. Svarene fra de to gruppene antyder at særlig eldre som er aktive i frivilligsentralene, bidrar mer til rekruttering enn yngre frivillige. Hele 56 prosent av respondentene fra frivilligsentraler mener at eldre bidrar mer.

Figur 6: Respondentenes holdning til rekruttering av frivillige via frivillige

Merk: Tallene i høyre og venstre kolonne er den sammenlagte prosenten for «Noe (u)enig» og «Helt (u)enig».

Hva som hemmer og fremmer frivillig innsats fra eldre

Respondentene ble stilt overfor påstander om hva som hemmer og fremmer frivillig innsats fra de eldre. Kunnskapsgrunnlaget som blir presentert her, utgjør respondentenes egen opplevelse av hva som hemmer og fremmer eldre frivillighet. Som ellers i spørreundersøkelsen er det respondentenes holdninger og oppfatninger som måles, og svarene gir ikke nødvendigvis informasjon om hva som faktisk hemmer eller fremmer de eldres innsats. Undersøkelsen gir viktig informasjon om i hvilken grad disse faktorene erfarer som utfordringer eller muligheter av dem som jobber aktivt med frivillighet. Respondentene ble bedt om å ta stilling til i hvilken grad de var enige i følgende elleve påstander, hvor samtlige utenom påstand 5, 6 og 7 var formulert likt for alle grupper:

Hemmer frivillig innsats fra de eldre:

1. Eldre har mindre tid til frivillig arbeid på grunn av andre forpliktelser overfor familie (ektefelle/samboer, barn og barnebarn).
2. Eldre prioriterer i større grad egne behov (fritidsaktiviteter, reise).
3. Eldre har helseutfordringer som hindrer frivillig innsats.
4. Incentiver, krav og ønsker om å stå lenger i arbeid gjør at eldre ikke prioriterer frivillig innsats.
5. Manglende økonomiske og personellmessige ressurser i vår kommunale enhet/organisasjon hindrer oss i å aktivt fremme frivillig arbeid blant eldre.
6. Manglende økonomiske og personellmessige ressurser i vår kommunale enhet/organisasjon hindrer oss i å følge opp og koordinere frivillige eldre.

7. Manglende samarbeid og kommunikasjon mellom oss i kommunen og de frivillige organisasjonene / kommunen og vår organisasjon hemmer frivillig innsats fra eldre.

Fremmer frivillig innsats fra de eldre:

8. Å vektlegge ressurser og erfaring hos de eldre i rekrutteringsarbeid.
9. Å bruke mer ressurser til å tilrettelegge for å koordinere, lede og inspirere eldre frivillige.
10. At lokaler og arenaer for frivillig innsats er universelt utformet slik at eldre med funksjonsutfordringer / nedsatt helse også har tilgang til disse og kan bidra med frivillig innsats.
11. At oppgaver og aktiviteter tilpasses den enkelte eldre sine ønsker og kapasitet.

Det var i stor grad enighet om påstandene om hva som fremmer frivillig innsats fra de eldre. Alle de fire påstandene om hva som kan fremme innsats (påstand 8–11), får stor oppslutning blant de kommunale aktørene (se øverst i figur 7), mens dette gjelder påstand 8, 10 og 11 blant aktørene fra frivillig sektor. Påstand 11 om at oppgaver og aktiviteter bør tilpasses den enkeltes ønsker og kapasitet, og påstand 10 om at lokaler og arenaer for frivillig innsats bør være universelt utformet med lett tilgjengelighet, er de to påstandene som får bredest støtte fra begge gruppene respondenter. På tredje plass følger påstand 8 om at det å vektlegge de Eldres ressurser og erfaring i rekrutteringsarbeidet vil fremme frivillig innsats fra de eldre. Dette stemmer relativt godt overens med funn i litteraturgjennomgangen (Hansen & Slagvold, 2020a; Nordin, 2019). Blant de kommunale aktørene er også påstand 9, som handler om å bruke mer ressurser på å tilrettelegge for å koordinere, lede og inspirere eldre frivillige, på (en delt) tredje plass. Påstand 9 får også stor støtte blant de ikke-kommunale aktørene (47 prosent er enige), men det er også en like stor andel nøytrale svar. Dette kan indikere at det er større usikkerhet om betydningen av koordinering og ledelse av eldre frivillige blant ikke-kommunale frivilligsentraler og frivillige organisasjoner.

Det var større uenighet om påstandene om hva som hemmer frivillig innsats fra de eldre. Generelt ser vi at det er større enighet om disse påstandene blant de kommunale aktørene enn blant aktørene i frivillig sektor. Blant de ikke-kommunale aktørene er det kun påstand 3 om at eldre har helseutfordringer som hindrer frivillig innsats, som får over 50 prosent enige svar. Utover dette er enigheten lav blant disse ikke-kommunale aktørene. Det er også generelt en stor andel nøytrale svar fra denne gruppen, noe som kan skyldes at eldre ikke er like fremtredende som frivillige i alle organisasjonene og lokallagene som svarte på spørreundersøkelsen. En stor nøytral kategori kan i dette tilfellet tolkes som at respondentene ikke hadde kunnskapsgrunnlag til å ta stilling til påstanden.

Påstandene om hva som hemmer frivillig innsats, kan grovt sagt deles inn i faktorer ved de eldre selv, slik som forpliktelser overfor familien (påstand 1), egne behov (påstand 2), helseutfordringer (påstand 3), insentiver om å arbeide

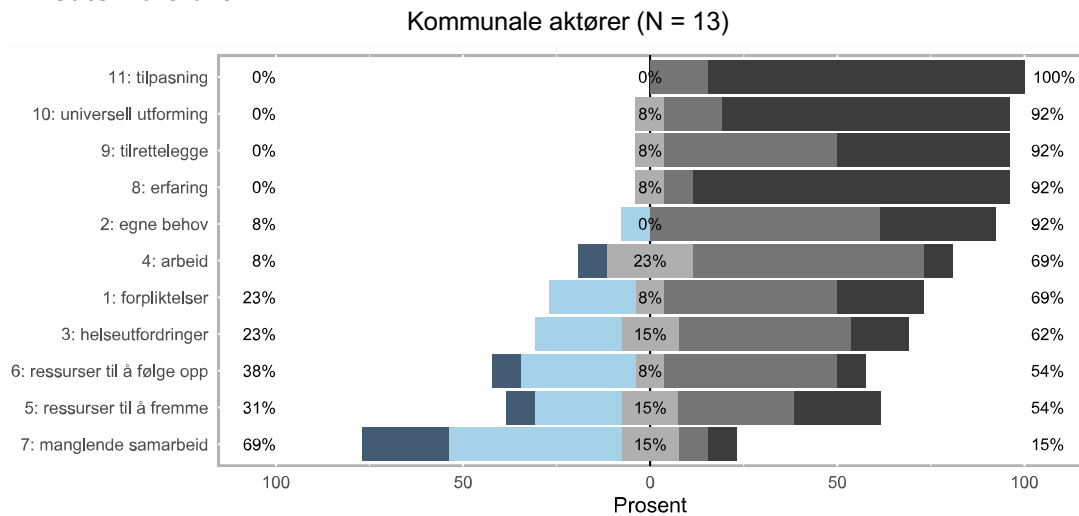
lenger (påstand 4), og organisatoriske faktorer ved kommunen, frivilligsentralen og organisasjonene, det vil si økonomiske og personellmessige ressurser for å aktivt fremme frivillig arbeid blant eldre (påstand 5) og for å følge opp og koordinere frivillige eldre (påstand 6). Det er interessant å merke seg at faktorer ved de eldre selv (påstand 1–4) får bredest støtte blant de kommunale aktørene (mellom 62 og 92 prosent enighet). Deretter kommer organisatoriske faktorer ved kommunen eller den kommunale frivilligsentralen (påstand 5 og 6). Her er holdningene mer variert, men det er fremdeles størst enighet om at manglende økonomiske og personellmessige ressurser hemmer frivillig arbeid blant eldre, med 54 prosent enighet for begge påstandene. En respondent fra en frivilligsentral understreket at informasjon var en hovedutfordring, og mente de trengte mer hjelp og støtte fra kommunen:

Det er avgjørende at vi når ut til de eldre med informasjon om at vi finnes, om hva de kan være med på, og hva det kan bety i livene deres. Men det er vanskelig å nå ut til denne målgruppen! Vi trenger å få ut informasjon til hver enkelt person i vårt nabolag, for å kunne inkludere dem. Det ønsker vi at kommunen skal tilrettelegge for, både når det gjelder økonomiske og personellmessige ressurser.

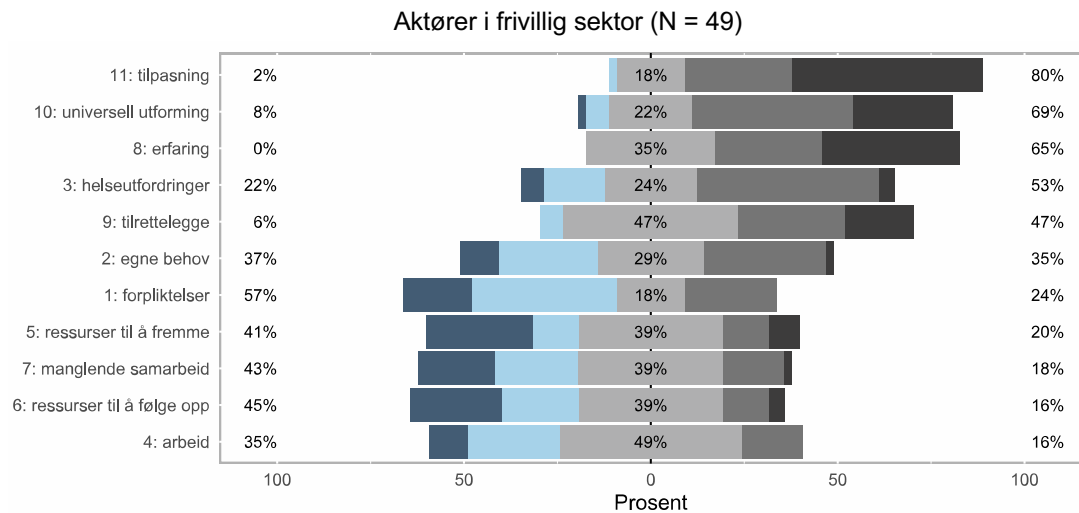
En annen kommunal respondent fremhevet hvordan det å ikke nå ut med informasjon kan hemme frivillig innsats fra særlig eldre menn. Kommentaren sammenfatter flere faktorer som løftes i denne rapporten:

Det kan være utfordrende å nå ut med informasjon til denne målgruppen. Vi jobber målrettet for å få dette bedre til. For jeg tror mange ikke bidrar fordi de aldri har blitt spurt. Spesielt gjerne menn.

Disse kommentarene støtter tidligere forskningsfunn om at eldre i for liten grad faktisk blir spurt om de vil bidra i frivillig aktivitet (Hansen & Slagvold, 2020a), og at målrettet rekruttering mot pensjonister (Vangen et al., 2021) vil kunne øke antallet eldre frivillige.

Figur 7: Respondentenes holdninger til hva som hemmer og fremmer frivillig innsats fra eldre

Svar Helt uenig Noe uenig Nøytral Noe enig Helt enig

Svar Helt uenig Noe uenig Nøytral Noe enig Helt enig

Merk: Tallene i høyre og venstre kolonne er den sammenlagte prosenten for «Noe (u)enig» og «Helt (u)enig».

Bildet er mer nyansert når det gjelder aktører i frivillig sektor. Påstand 1 om at eldre har mindre tid til frivillig arbeid enn yngre frivillige på grunn av andre forpliktelser overfor familie, ektefelle/samboer, barn og barnebarn, blir i stor grad avvist (57 prosent er uenige). Dette skiller seg i stor grad fra svarene til de kommunale aktørene. Blant disse var 69 prosent enige i at forpliktelser overfor familien hindret eldre i å ta på seg frivillig arbeid. Holdningene til påstand 2 og 4 er derimot mer delte blant de ikke-kommunale aktørene. Påstand 2 om at eldre i større grad prioriterer egne behov, slik som fritidsaktiviteter og reiser, er delt mellom 37 prosent som er uenige, og 35 prosent som er enige. Hele 29 prosent oppgir nøytrale svar. Påstand 4 har den høyeste andelen nøytrale svar, med hele 49 prosent, mens 35 prosent er uenige i at insentiver, krav og ønsker om å stå

lenger i arbeid gjør at eldre ikke prioriterer frivillig innsats. (Som nevnt ovenfor får påstand 3 om helseutfordringer bred tilslutning fra begge grupper.)

Den siste påstanden, påstand 7, handler om samarbeid og kommunikasjon mellom de ulike aktørene. Frivilligkoordinatorene i kommunen ble spurt om samarbeidet med de frivillige organisasjonene, mens frivilligsentralene ble spurt om samarbeidet mellom kommunen og sentralen/organisasjonen, og de frivillige organisasjonene ble spurt om samarbeidet mellom kommunen og organisasjonen, som da i stor grad betyr lokallag i vårt utvalg. Et positivt funn fra spørreundersøkelsen er at både de kommunale aktørene og de ikke-kommunale aktørene er uenige i påstanden om at manglende samarbeid hemmer frivillig innsats fra eldre. Hele 69 prosent av respondentene fra kommunale aktører og 43 prosent fra ikke-kommunale aktører er uenige. Blant sistnevnte er det imidlertid en stor andel nøytrale svar – 39 prosent svarer «Hverken eller» eller «Vet ikke / ikke relevant». Dette kan gjerne forklares med at mange lokallag hverken har direkte samarbeid med kommunen eller innsikt i hvordan organisasjonen deres samarbeider. Det essensielle her er at kun 18 prosent er enige i påstanden, hvorav brorparten kun er «Noe enig» (se figur 7).

Rekruttering og inkludering av eldre som frivillige

Spørreundersøkelsen kartlegger også hvordan kommuner, frivilligsentraler og frivillige organisasjoner rekrutterer og inkluderer eldre som frivillige.

Innledningsvis ble respondenter for de tre gruppene spurt om hvorvidt de har en plan for, eller målsetting om, å rekruttere eldre som frivillige fremover.

Svarfordelingen for de tre gruppene er gjengitt i tabell 11 nedenfor.

Tabell 11: Har dere en plan om å rekruttere flere eldre som frivillige fremover?

	Frivilligsentraler (kommunale og ikke-kommunale)		Frivillige organisasjoner	
	Prosent	N	Prosent	N
Ja	81,2	13	46,9	23
Nei	0,0	0	34,7	17
Vet ikke	18,8	3	18,4	9
I alt	100,0	16	100,0	49

Merk: Ordlyden var noe ulik for representantene fra kommunen, som ble spurt om kommunen har «en strategi/plan eller målsetting for/om å inkludere eldre som frivillige fremover».

Et stort flertall av frivilligsentralene svarer «Ja» på spørsmålet om de har en plan om å rekruttere flere eldre som frivillige fremover (81,2 prosent). Et mindretall vet ikke, men det er ingen av respondentene fra frivilligsentralene som svarte «Nei». En respondent fra en frivilligsentral ga følgende utfyllende kommentar, som viser hvordan mange frivilligsentraler rekrutterer flere frivillige direkte fra målgruppen:

Vi har ikke en konkret plan, men et ønske om å nå bedre ut til målgruppen. Vi ønsker å undersøke muligheter og tilegne oss kunnskap om hvordan vi kan nå bedre ut. Og vi ønsker å knytte til oss kontakter i nærmiljøet som kan være koblinger mellom oss og målgruppen. Blant annet har vi avtalt med det lokale legesenteret at vi skal informere dem om vår aktivitet, slik at de kan dele denne informasjonen med pasienter som kunne hatt glede av å koble seg på oss.

Svarene er litt mer blandet når det gjelder de frivillige organisasjonene. Nesten halvparten av respondentene oppgir at de har en plan om å rekruttere flere eldre frivillige (46,9 prosent), mens 34,7 prosent svarer negativt og 18,4 prosent ikke vet.

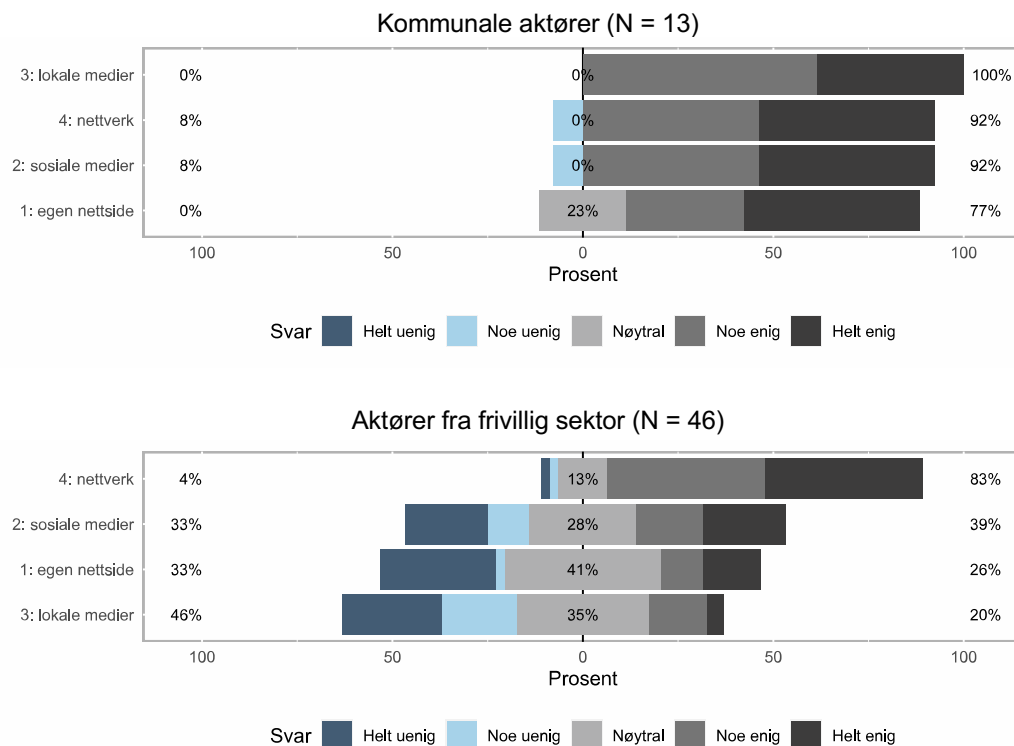
Videre i spørreundersøkelsen ble respondentene bedt om å ta stilling til noen påstander om hvordan rekrutteringsarbeid rettet mot eldre foregår. Fire av påstandene var formulert likt for alle respondentene:

1. Vi⁹ bruker egen nettside aktivt for å informere om positive sider ved det å være frivillig som eldre og til å oppfordre eldre til deltakelse i frivillighet.
2. Vi bruker sosiale medier (Facebook, Instagram o.l.) aktivt for å informere og oppfordre eldre til deltakelse i frivillighet.
3. Vi bruker lokale media (aviser, nettsider) aktivt for å informere og oppfordre eldre til deltakelse i frivillighet.
4. Frivillige¹⁰ rekrutterer selv andre frivillige via sine nettverk.

De kommunale (92 prosent) og de ikke-kommunale aktørene (83 prosent) er i stor grad enige i påstand 4 om at frivillige selv rekrutterer andre frivillige via sine egne nettverk (se figur 8 nedenfor). Når det gjelder de tre første påstandene om bruken av forskjellige plattformer for å spre informasjon om frivillighet for eldre, er det stor forskjell mellom de kommunale og de ikke-kommunale aktørene. De kommunale aktørene er i stor grad enige i samtlige påstander, mens svarene er mer varierte blant aktørene fra frivillig sektor. Påstand 3 om bruk av lokale medier får stor støtte fra de kommunale aktørene (100 prosent enighet), mens den i liten grad får støtte fra de ikke-kommunale aktørene. Blant disse er kun 20 prosent enige, mens 46 prosent er uenige og 35 prosent er nøytrale til påstanden. Mens de kommunale aktørene i stor grad er enige i at de bruker både egen nettside (påstand 1) og sosiale medier (påstand 2) aktivt for å informere og oppfordre eldre til å delta i frivilligheten, er det mange nøytrale svar og delte meninger om dette blant aktørene fra frivillig sektor.

⁹ Formuleringene i listen er noe endret. Her skriver vi «Vi», mens vi i spørreskjemaet viste til henholdsvis «Kommunen», «Vår frivilligsentral» og «Vår organisasjon» (se vedlegg 2).

¹⁰ I spørreskjemaet til frivilligsentralene og de frivillige organisasjonene var formuleringen «Våre frivillige».

Figur 8: Respondentenes holdning til hvordan rekrutteringsarbeid rettet mot eldre foregår

Merk: Tallene i høyre og venstre kolonne er den sammenlagte prosenten for «Noe (u)enig» og «Helt (u)enig».

Videre ble frivilligsentralene og de frivillige organisasjonene stilt ovenfor ytterligere to påstander:

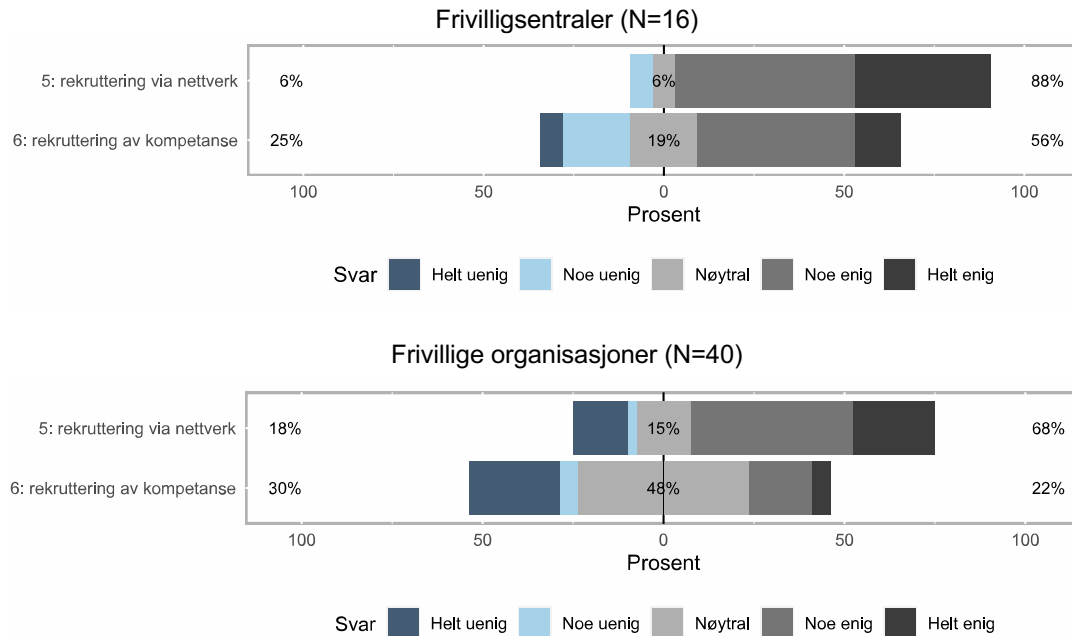
5. Vi¹¹ driver aktiv rekruttering rettet mot eldre gjennom personlig kjennskap og nettverk blant våre ansatte/medlemmer.
6. Vi rekrutterer aktivt eldre frivillige med arbeidserfaring og kompetanse som passer inn i vårt arbeidsområde / våre arbeidsområder.

Her er det interessant å se på forskjellen mellom frivilligsentralene samlet og de frivillige organisasjonene for seg (se figur 9 nedenfor). Det er størst enighet i påstand 5 om at de driver aktiv rekruttering rettet mot eldre gjennom personlig kjennskap og nettverk blant ansatte og medlemmer. Her er respondentene fra frivilligsentralene og de frivillige organisasjonene henholdsvis 88 og 68 prosent enige. Når det gjelder påstand 6, ser vi derimot et skille mellom frivilligsentralene og de frivillige organisasjonene. Frivilligsentralene er i størst grad enige i at de aktivt rekrutterer eldre frivillige med arbeidserfaring og kompetanse som passer inn i deres arbeidsområder (56 prosent), mens de frivillige organisasjonene i større grad er uenige i dette (30 prosent). Det er imidlertid verdt å merke seg at den største andelen respondenter fra de frivillige organisasjonene er nøytrale til (eller usikre på) denne påstanden, og at en liten andel er enige (22 prosent). Dette kan henge sammen med at noen

¹¹ Formuleringene i listen er noe endret. Her skriver vi «Vi», mens vi i spørreskjemaet viste til henholdsvis «Vår frivilligsentral» og «Vår organisasjon» med tilhørende variasjon av «ansatte» og «medlemmer» (se vedlegg 2).

organisasjoner belager seg på spesiell ekspertise, slik for eksempel Røde Kors gjør i arbeidet med beredskap og sikkerhet, mens andre driver med aktiviteter som ikke er så spesialiserte.

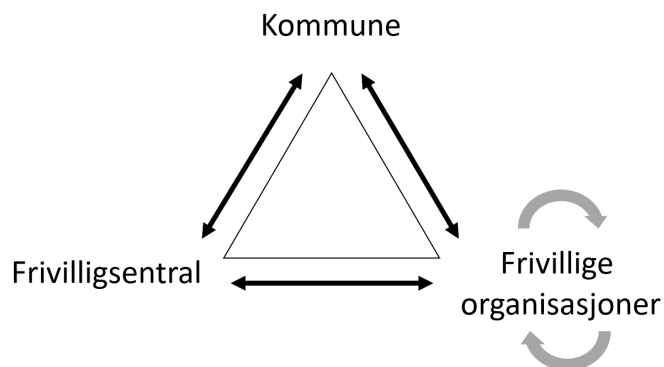
Figur 9: Frivilligsentraler og frivillige organisasjoners holdning til rekruttering

Merk: Tallene i høyre og venstre kolonne er den sammenlagte prosenten for «Noe (u)enig» og «Helt (u)enig».

Vi vil nå utdype hvordan kommuner, frivilligsentraler og frivillige organisasjoner samhandler i rekrutteringen av eldre til frivillig innsats. Vi ba respondentene ta stilling til påstander om ulike samarbeidsrelasjoner, som er illustrert med piler i figur 10 nedenfor. Kommunene ble spurt om de samarbeider med frivilligsentraler og frivillige organisasjoner. Frivilligsentralene ble spurt om de samarbeider med kommuner og frivillige organisasjoner, og de frivillige organisasjonene ble spurt om de samarbeider med kommuner, frivilligsentraler eller andre organisasjoner.

Figur 10: Relasjoner mellom kommune, frivilligsentral og frivillige organisasjoner i rekrutteringen av eldre til frivillig innsats

Representantene fra kommunen ble nærmere bestemt spurt 1) om kommunen benytter frivilligsentral aktivt for å rekruttere eldre til frivillig innsats, og 2) om frivillige rekrutteres av og gjennom frivillige organisasjoner. Her spriket responsen fra «Helt uenig» til «Helt enig», og det er vanskelig å trekke noen konklusjoner basert på det lille utvalget respondenter. Tilbakemeldinger i fritekstsvar var at kommunen i stor grad samarbeider med frivillige organisasjoner, jf. plan for frivillighet i kommunen, men at de også har egne tilbud de rekrutterer frivillige til. Kommunale frivilligkoordinatorer opplever at det er utfordrende å rekruttere eldre til frivillig innsats, og det jobbes kontinuerlig med å utvikle bedre systemer for å for eksempel informere ansatte i kommunen som går av med pensjon, om hvilke muligheter frivillig sektor kan tilby, og hva de som frivillige kan bidra med.

Frivilligsentralene ble spurt om frivilligsentralen samarbeider aktivt med 1) frivillige organisasjoner og 2) kommunen for å rekruttere eldre til frivillig innsats. De fleste respondentene var enige i begge påstandene, og de var i noe større grad enige i at frivilligsentralene samarbeider med de frivillige organisasjonene (76 prosent var enige) enn kommunene (57 prosent var enige).

De frivillige organisasjonene ble spurt om organisasjonen samarbeider aktivt med 1) frivilligsentral, 2) kommune eller 3) andre frivillige organisasjoner for å rekruttere eldre til frivillig innsats. Generelt tyder svarene på at det er lite samarbeid med andre aktører. Kun 21 prosent av respondentene er enige i påstanden om at de samarbeider med andre organisasjoner, mens 40 prosent er uenige og 41 prosent nøytrale. Videre er 46 prosent uenige i påstanden om at de samarbeider med frivilligsentraler, mens kun 28 prosent er henholdsvis enige og nøytrale. Respondentene fra de frivillige organisasjonene er videre mest uenige i at organisasjonen samarbeider med kommunen. Her er hele 53 prosent uenige, mens kun 13 prosent er enige og 36 prosent er nøytrale. Et fritekstsvar oppsummerte disse funnene om samarbeid i rekrutteringsarbeidet slik: «Dette er vi altfor dårlige på rett og slett» (respondent, frivillig organisasjon).

Det er igjen verdt å merke seg at svarene fra representantene fra frivilligsentralene og de frivillige organisasjonene i størst grad støtter påstanden om at deres frivillige selv rekrutterer andre frivillige via sine egne nettverk (påstand 4 i figur 8, men merk at frivilligsentralene der er delt inn i kommunale og ikke-kommunale). En respondent fra en frivillig organisasjon uttrykte også at det å rekruttere venner og bekjente er en strategi som fungerer i «eit lite miljø, der alle kjenner alle».

Oppsummering

Spørreundersøkelsen gir en oversikt over Eldres rolle i frivillig arbeid og hvordan respondentene fra kommuner, frivilligsentraler og frivillige organisasjoner rekrutterer eldre frivillige. Svarene som er presentert ovenfor, er hovedsakelig delt inn etter kommunale aktører og ikke-kommunale aktører fra frivillig sektor. De viser respondentenes holdninger til eldre frivilliges

betydning og særegne bidrag, faktorer som hemmer og fremmer eldre frivillighet, og rekrutteringsarbeid som er rettet mot eldre for å øke den frivillige innsatsen fra denne gruppen.

Det var generelt stor enighet blant alle respondentene om at det er utfordrende å rekruttere frivillige. Det var også en overvekt som mente at eldre frivillige er lettere å rekruttere enn andre frivillige, men her var svarene mer delte – særlig blant respondenter fra frivillige organisasjoner. Svarene var også noe påvirket av geografiske forskjeller, og respondenter fra små og mellomstore kommuner mente i hovedsak at det var lettere å rekruttere eldre til frivillig innsats enn respondenter fra store kommuner.

Det ser også ut til at rekrutteringen av eldre henger sammen med hva slags rolle eldre spiller for frivilligheten. Respondentene som oppgir at eldre er viktige som målgruppe og som medlemmer, svarer i stor grad at de opplever at det er lettere å rekruttere eldre frivillige enn frivillige under 62 år. Dette indikerer at organisasjoner hvor arbeid blir utført for, med og av eldre, i større grad klarer å rekruttere eldre frivillige enn andre organisasjoner.

Respondentene mener i stor grad at eldre frivillige har en positiv betydning for lokalsamfunnet. Det er særlig stor støtte til påstandene om at eldre frivillighet bidrar til bedre helse og livskvalitet både blant de eldre som gjør en frivillig innsats, og blant dem som den frivillige innsatsen er rettet mot. Det er lite støtte for at eldre i frivilligheten har negative konsekvenser, for eksempel i form av mer koordineringsarbeid eller uklare ansvarsforhold mellom ansatte og frivillige. Det er også stor enighet om påstanden om at eldre bidrar med gjennomsnittlig flere timer frivillig innsats enn yngre, og påstanden om at eldre i større grad enn yngre frivillige forplikter seg til å stille opp over lengre tid med fastlagte oppgaver, blant både kommunale aktører og aktører i frivillig sektor.

Undersøkelsen viser at det er stor grad av enighet om påstandene om hva som fremmer frivillig innsats fra de eldre. Her fikk faktorer som vektlegging av de eldre ressurser og erfaring i rekrutteringsarbeidet, bruk av mer ressurser til å tilrettelegge for eldre frivillige, universelt utformede lokaler og arenaer og tilpasning av oppgaver og aktiviteter til den enkeltes ønsker og kapasitet, bred støtte fra både kommunale og ikke-kommunale aktører.

Det var større uenighet om påstandene om hva som hemmer frivillig innsats fra de eldre. Helseutfordringer er ifølge begge grupper en viktig barriere. Det er interessant å merke seg at faktorer ved de eldre selv får større støtte fra kommunale aktører enn organisatoriske faktorer ved kommunen eller den kommunale frivilligsentralen. Påstanden om at eldre har mindre tid til frivillig arbeid på grunn av andre forpliktelser overfor familien, blir i stor grad avvist av aktører i frivillig sektor, mens kommunale aktører oppfatter dette som viktig.

Til sist viser spørreundersøkelsen – når det gjelder rekruttering og inkludering av eldre som frivillige – at det er frivilligsentralene som i størst grad har en plan om å rekruttere flere eldre som frivillige. Det er stor enighet blant begge grupper

om at frivillige selv rekrutterer andre frivillige via sine egne nettverk, og både frivilligsentraler og frivillige organisasjoner driver aktiv rekruttering rettet mot eldre gjennom personlig kjennskap og nettverk blant ansatte og medlemmer. Det er frivilligsentralene som i størst grad aktivt rekrutterer eldre frivillige med arbeidserfaring og kompetanse som passer inn i deres arbeidsområder.

Et positivt funn fra spørreundersøkelsen er at både kommunale aktører og ikke-kommunale aktører er uenige i påstanden om at manglende samarbeid hemmer frivillig innsats fra eldre. Derimot ser vi noen forskjeller i hvem som samarbeider mest i rekrutteringsarbeidet: Frivilligsentralene rapporterer å samarbeide mest med de to andre aktørene. I den grad frivillige organisasjoner samarbeider om rekruttering og inkludering av eldre, samarbeider de mest med andre frivillige organisasjoner og minst med kommunen. Dette viser at det finnes et forbedringspotensial, og at det er rom for å øke samarbeidet om rekruttering og inkludering av eldre i frivilligheten.

5 Medie- og dokumentanalyse

I dette kapitlet presenterer vi resultatene fra medie- og dokumentanalysen. Vi begynner med analysen av lokalaviser og presenterer deretter dokumentanalysen. Vi innleder begge delene med en grundigere presentasjon av de utvalgte kildene og søkeord som er benyttet for å identifisere relevante avisartikler og avsnitt i dokumenter. Kapitlet avsluttes med en kort oppsummering.

Analyse av utvalgte lokalaviser

Når det gjelder medieanalysen, har vi for hver kommune identifisert en lokalavis (papir og/eller nettutgave) der vi gjør søk i perioden 1. januar 2017 til 14. november 2023. Vi har begrenset analysen til disse årene fordi denne delen er ment som et supplement til spørreundersøkelsen. Samtidig dekker perioden et tidsrom hvor offentlige myndigheter har rettet oppmerksomheten mot frivillighet, for eksempel gjennom frivillighetsmeldingen og reformen «Leve hele livet» (Meld. St. 10. 2018–2019; Meld. St. 15 2017–2018). For å identifisere medieomtale av eldre som frivillige gjennomførte vi søk med følgende kombinasjoner av søkeord i Retrievers Atekst-database: «frivill*» og «arbeid»/«innsats» og «eldre»/«senior»/«pensjon*» og «rekru*». For å kvalitetssikre at de utvalgte avisene dekker kommuneutvalget, har vi sjekket utvalget mot artikler i Store norske leksikon om aviser i Vestland. Dette ga resultatene som vises i tabell 12, som gir en oversikt over kommuner, aviser og kilder til avisenes dekningsområde.

Tabell 12: Utvalg av lokalaviser: kommune/herred, avis og kilde til avisenes dekningsområde

Kommune/herred	Avis	Kilde
Bergen	Bergensavisen (BA)	Terjesen & Garvik (2023)
Bjørnafjorden	Os & Fusaposten	Sande, Allkunne (Nynorsk Kultursenter) & Garvik (2023)
Voss	Hordaland	Eggum, Norsk presses historie, Allkunne, Hetland & Garvik (2023)
Alver, Austrheim og Masfjorden	Avisa Nordhordland	Rødland, Norsk presses historie, Hetland, Allkunne & Garvik (2023)
Alver, Austrheim og Masfjorden	Strilen	Høst, Norsk presses historie & Garvik (2023)
Askøy	Askøyværingen	Rødland, Norsk presses historie, Våge, Allkunne & Garvik (2023)
Vaksdal	Vaksdalposten	Sande, Allkunne & Garvik (2023)

Søket ga 83 treff. Tabell 13 nedenfor gir oversikt over treff per kilde fordelt på årstall.

Tabell 13: Kilder og treff, utvalgte lokalaviser i åtte kommuner

Navn	Type	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Totalt
Bergensavisen Pluss	Nett	1	3	0	2	3	0	2	11
Hordaland	Papir	2	2	0	1	2	3	1	11
Os & Fusaposten	Papir	0	1	1	1	0	2	6	11
Bergensavisen	Papir	1	4	0	0	1	2	2	10
Avisa Nordhordland Pluss	Nett	0	0	1	0	3	0	3	7
Nordhordland	Papir	0	0	0	0	3	0	4	7
Os & Fusaposten	Nett	0	1	0	1	0	1	2	5
Bergensavisen	Nett	0	1	0	0	0	2	1	4
Strilen Pluss	Nett	2	1	0	0	0	0	1	4
Strilen	Papir	2	1	0	0	0	0	1	4
Hordaland	Nett	1	0	0	2	0	0	0	3
Askøyværingen Pluss	Nett	0	0	0	1	0	0	1	2
Vaksdalposten	Papir	0	1	0	0	0	0	1	2
Avisa Nordhordland	Nett	0	0	0	0	0	0	1	1
Askøyværingen	Papir	0	0	0	0	0	0	1	1
								Sum	83

Kilde: Retriever, Atekst, søk utført 20. november 2023

Alle tilgjengelige artikler ble lastet ned som pdf-fil. I første omgang ble dubletter (det vil si tilfeller der samme artikkel var tilgjengelig og identisk både i papir- og nettutgaven) fjernet. I alt 27 slike artikler ble fjernet fra utvalget. De resterende 56 artiklene ble gjennomgått for å identifisere de som hadde relevans for problemstillinger rundt eldre og frivillighet. Etter denne gjennomgangen ble åtte avisartikler valgt ut til analyse. Fem av disse handlet om eldre frivillige ildsjeler i ulike kommuner som ble intervjuet om eller omtalt for sin lange frivillige innsats innenfor ulike og for noen flere samfunnsområder i lokalsamfunnet de var en del av (Hindenes, 2018; Mandelid, 2022; Rydland & Flatøy, 2021; Vangnes, 2019; Veland, 2023). Disse artiklene tok imidlertid ikke opp spørsmål om rekruttering av eldre til frivillighet. Av de øvrige tre var det én artikkel som eksplisitt handlet om eldre som frivillige og rekrutteringen av disse. Artikkelen «Unikt Askøy-tilbud: hver torsdag får elevene på Kleppe

besteforeldrekos i storefri» omtaler et tilbud som ble utviklet i forbindelse med en kontrakt mellom kommunen og frivillige organisasjoner om antimobbetiltak i 2016 (Leander, 2020). Opplegget med besteforeldre i skolen var basert på et tiltak som var utviklet i Finland. Tanken er at økt tilstedeværelse av voksne eldre som gir omsorg og hjelp, gir barna trygghet i en periode av skoledagen der mobbing kan forekomme. Det er Askøy Røde Kors som koordinerer tiltaket. De som blir rekruttert, må ha politiattest og ta et kveldskurs i psykososial førstehjelp i løpet av det første året. Det er mål om å utvide ordningen til andre barneskoler og til ungdomstrinnet i kommunen, men dette er avhengig av rekrutteringen av flere eldre, ifølge en koordinator fra Røde Kors:

Vi må ha minst fire besteforeldre før vi starter opp, og de går alltid to og to sammen. På flere skoler mangler vi bare én eller to før vi kan sette i gang, forteller hun. En av grunnene til å være flere, er for å kunne ta høyde for at mange pensjonister liker å oppholde seg i sørlige strøk i et par uker om gangen. (Leander, 2020)

I en artikkel i Avisa Hordaland blir lederen for prosjektet «Leve heile Livet» i Voss Herad intervjuet. Lederen fremhever at demografiske endringer fører til at det blir mange flere eldre:

Det vil sei at det blir fleire resurrsar blant dei eldre til å kunne ta del i frivillig arbeid. - Ein kan gjera livet sitt rikare ved å delta i frivillig arbeid. Det motverkar einsemd og ein kan skapa seg eit sosialt nettverk, fortel Solstad. (Almeland, 2022)

Her fremheves det både at de eldre har mer tid, og at frivillighet har positive effekter for den frivillige i form av redusert ensomhet og sosial isolasjon, som gjerne forekommer mer blant eldre. Men som vi så i sitatet fra Askøy, kan de eldre ha ønske om å bruke tiden sin på andre aktiviteter enn frivillighet (for eksempel lengre utenlandsopphold). I en tredje artikkel i Bergensavisen omtales en ordning på Haukeland sykehus der frivillige bistår de som kommer til sykehuset, med å finne frem til rett avdeling og ved å være støtte og samtalepartner ved behov (Fladset, 2018). Ordningen organiseres av Helse Bergen, som har et eget korps av 60 frivillige. Flere av dem som deltar, er pensjonister, men ikke alle. Personen som blir intervjuet, har selv tidligere arbeidet ved sykehuset og syntes det var naturlig å fortsette som frivillig. Noen av de andre frivillige har også en slik bakgrunn, men ifølge intervjuobjektet kan en yrkesbakgrunn med mye direkte pasientkontakt også føre til at man ikke ønsker å bidra som frivillig på samme sted:

Det er noen Haukeland-pensjonister som er frivillig, men de er ikke i flertall. Jeg tror det kan ha noe å gjøre med at de har hatt direkte kontakt med pasienter gjennom et langt arbeidsliv, og på en måte er ferdig med dette. Jeg har ikke hatt denne kontakten, sier hun. (Fladset, 2018)

Det å benytte tidligere yrkeserfaring og tilhørende egenskaper for å rekruttere til spesifikke typer frivillighet, er en metode som blir brukt, men som sitatet viser, kan det både fremme og hemme frivillighet.

Noe som er interessant i denne artikkelen, er at det først blir presisert at de frivillige ikke skal overta de ansattes oppgaver, men være en ekstra hjelpende hånd, mens følgende kommer frem i intervjuet med en avdelingssykepleier senere i artikkelen:

Hun forteller at innsatsen til de frivillige ikke bare gjør dagen bedre for pasientene. - Selv om de ikke skal erstatte oss, er det klart at de gjør vår arbeidsdag enklere også. Hvis ikke de hadde vært der, hadde det vært vi som måtte bruke tid på å frakte pasienter frem og tilbake, sier hun.
(Fladset, 2018)

Dette viser at det ikke alltid er så enkelt å opprettholde det klare skillet mellom frivillighet som et supplement på den ene siden og de ansattes arbeidsoppgaver på den andre.

Dokumentanalyse av kommunale planer

Utgangspunktet for den begrensede dokumentanalysen er å identifisere ulike typer plandokumenter i kommunen der eldre og frivillighet kan være omtalt. Tre typer dokumenter som kan omhandle temaet, er plandokumenter for frivilligpolitikk, ulike planer som omtaler eldre, for eksempel senior- eller eldreplaner og planer forbundet med reformen «Leve hele livet», og – på et mer overordnet nivå – samfunnsdelen av kommuneplanen. Målet med reformen «Leve hele livet» er at alle eldre skal få bedre hjelp og støtte til å mestre livet. Reformen retter søkelys mot grunnleggende behov som mat, aktivitet og fellesskap, helsehjelp, sammenheng i tjenestene og andre områder der tilbudet til eldre ofte kan svikte (se Meld. St. 2017–2018). Kommunene har ansvar for at denne kvalitetsreformen blir fulgt opp i praksis på lokalt nivå. Ikke alle kommuner har alle slike planer og vi identifiserte følgelig disse planene i ulik grad i de utvalgte kommunene. Tabell 14 gir en oversikt.

Tabell 14: Dokumentanalyse – en oversikt over ulike planer i åtte kommuner

	Dokument	Seniorplan, eldreplan, «Leve hele livet»	Kommuneplan, samfunnsdel
Kommune	Frivilligpolitikk	Seniorplan, eldreplan, «Leve hele livet»	Kommuneplan, samfunnsdel
Alver	Nei	Nei	Ja
Askøy	Ja (2017–21)	Ja, prosjekt «Leve hele livet»	Ja
Austrheim	Nei	Nei (henvist til prosjektgrupper i andre kommuner av Eldrerådet)	Ja
Bergen	Ja	Seniorplan	Ja
Bjørnafjorden	Nei	Nei	Ja
Masfjorden	I ferd med å utvikle	Ja, «Leve hele livet»	Ja
Vaksdal	Nei	Ja, «Leve heile livet»	Ja
Voss	I ferd med å utvikle	Ja, «Leve heile livet», nettside og brosjyre med info	Ja

Vi ser at alle kommunene som forventet har en samfunnsdel av kommuneplanen (lovpålagt). Når det gjelder de andre plantypene, varierer det hvorvidt kommunene har dette. Vi finner planer for de tre typene i de største kommunene som Bergen og Askøy, mens mindre kommuner som Austrheim og Vaksdal i liten grad har utviklet slike planer. Mangelen på planer kan gjenspeile at mindre kommuner har ulik tilgang til ressurser for å utvikle spesifikke område- eller temaplaner. Når det gjelder Alver og Bjørnafjorden, som er relativt store kommuner, kan nylig gjennomførte prosesser med kommunesammenslåing være forklaringen på at de mangler mer detaljerte tema- og handlingsplaner.

I analysen av plandokumentene ble det gjort en enkel analyse med utgangspunkt i søk på ord som «eldre», «senior*», «pensjonister» og «frivillig*» for å identifisere relevant tekst i de utvalgte dokumentene.

Omtalen av frivillighet i samfunnsdelen av kommuneplanen trakk gjennomgående frem frivillighetens positive rolle i lokalsamfunnet og et ønske om å støtte opp om frivilligheten. Det er imidlertid ingen henvisninger til eldre som gjør frivillig arbeid. I samfunnsdelen i kommuneplanen til Alver kommune slås det for eksempel fast at «frivillig sektor i Alver er mangfoldig og sterk», og at kommunen vil støtte frivillig sektor for å sikre at sektoren utvikles, utfra frivillig sektors egne ønsker om å bidra. Videre skal det legges til rette for et nært samarbeid med frivilligheten for å utvikle gode lokalsamfunn. Mer konkret ønsker kommunen å styrke frivilligsentralens rolle på to områder. Den skal «utvikle og koordinere det frivillige arbeidet» og være «et møtepunkt mellom offentlige tenester og det frivillige organisasjonslivet» (Alver kommune, 2022, s. 46). Noe tilsvarende finner vi i samfunnsdelen i kommuneplanen til Austrheim kommune: «Frivillig innsats frå lag- og organisasjonar er avgjerande

for at Austrheim skal vere ein god og triveleg kommune å bu i. Dei frivillige laga og organisasjonane er berebjelken i kulturlivet i kommunen, og me har eit rikt og variert kulturliv» (Austrheim kommune, 2015, s. 11). I tillegg blir koordinering mellom kommune, brukere, pårørende og frivillig sektor innenfor helse- og omsorg nevnt som virkemiddel for å ivareta og oppnå høy kvalitet i oppgavene (s. 16), og frivillig sektor blir nevnt som bidragsyter innenfor folkehelsearbeid (s. 25). Lignende formuleringer finner vi også i samfunnsdelen i kommuneplanen til Bjørnafjorden kommune, som for øvrig er den eneste kilden for denne kommunen i utvalget vårt (se Bjørnafjorden kommune 2022, s. 18–19, s. 26 og s. 30).

To av kommunene i utvalget har frivilligpolitiske dokumenter ifølge Frivillighet Norges kartlegging (https://www.nyhetsgrafikk.no/hosting_kunder/kart-frivillighetnorge-2020/): Askøy og Bergen. Ifølge Frivillighet Norge er også Voss og Masfjorden i ferd med å utvikle frivilligpolitikk. Askøys frivilligpolitikk ble vedtatt i 2017 og omfatter perioden 2017–2021 (Askøy kommune, 2017). Planen inneholder ingen omtale av eldre som frivillige, og rekruttering til frivillighet er omtalt som en generell målsetting: «Vi vil stimulere til en mangfoldig, bred og nyskapende frivillig sektor og økt rekruttering av frivillige» (s. 13). Bergen kommune vedtok en ny plan for frivillighet i 2022 som skal gjelde i perioden 2022–2025 (Bergen kommune, 2022). I planen vektlegges det at kommunen i større grad skal benytte seg av frivillighetens egne tilbud fremfor å skape egne tilbud drevet av frivillige, og at kommunen skal synliggjøre frivillig innsats og aktivitet gjennom kommunens kanaler (s. 27). Frivilligheten trekkes frem som en viktig aktør for å fremme et mer aldersvennlig samfunn og i arbeidet for reformen «Leve hele livet» (s. 14 og s. 18).

Rekruttering blir omtalt på generelt grunnlag, og målet er at kommunen skal bidra til å rekruttere frivillige til organisasjonslivet (s. 28). Eldre som frivillige omtales ett sted, der motivasjon som er spesielt viktig for eldre, løftes frem: «Å bidra med noe nyttig og meningsfullt er viktig for mange. At frivillig innsats er morsomt og interessant og gir mulighet for å møte andre, er vanlige begrunnelser for hvorfor man ønsker å gjøre en frivillig innsats, særlig blant eldre» (s. 13).

Går vi til ulike planer som mer spesifikt omhandler eldre (utenom planer for helse- og omsorgstjenester), er eldre som frivillige og rekruttering av eldre til frivillig arbeid omtalt i noen dokumenter. Vaksdal kommune har en plan for reformen «Leve heile livet» som omfatter perioden 2021–2024 (Vaksdal kommune, 2021). Behovet for flere frivillige blir sett i sammenheng med demografiske endringer, som medfører mangel på arbeidskraft og flere eldre: «Bruk av ulike hjelpemiddel og teknologi kjem til å vera viktig, men også det å stimulera og støtta bidrag frå pårørende og frivillige blir særleg viktig» (s. 3). I planen omtales eldre som frivillige, og viktigheten av å «[n]ytte og rekruttere frivillige, gjerne unge eldre, til ulike tiltak og aktivitetar» (s. 8) blir trukket frem. Videre legges det vekt på at det å utvikle et aldersvennlig samfunn krever

en innsats på tvers av nivåer og tjenesteområde, og at «[f]riske eldre kan vera ein ressurs som kan bidra i ulike tiltak saman med andre frivillige» (s. 6). I Masfjordens handlingsplan (Masfjorden kommune, 2021) blir ikke eldre som frivillige omtalt. På frivillighetsfeltet blir særlig en vitalisering og styrking av Frivilligsentralen nevnt flere steder (s. 7–8 og s. 11–12), blant annet i forbindelse med utfordringer knyttet til et økende digitalt utenforskap blant eldre:

Kommunen skal saman med frivilligssentral arbeida for å styrka digital kompetanse hjå innbyggjarar som er i ferd med å utvikle digitalt utanforskap gjennom - målretta kurstilbod med praktiske tema, t.d. nettbank, bankid, e-post, sosiale media - individuelle rettleiingstilbod der eldre kan oppsøkje hjelp til konkrete problemstillingar. (s. 11)

Hverken Askøy eller Voss har egne plandokumenter for reformen «Leve hele livet», men de har nettsider eller brosjyrer der reformen blir omtalt ([Leve hele livet | Hjelp til selvhjelp | Helse og mestring | Tjenester \(askoy.kommune.no\)](https://askoy.kommune.no)) (Voss kommune, 2023). Askøy kommune har samlet mange praktiske råd om alt fra tilpasning av bolig til kosthold og viktigheten av aktiviteter på nettsiden, med lenker til frivilligsentralen og frisklivssentralen. Voss herad har utformet en brosjyre som lister opp en rekke aktivitetstilbud og møteplasser som tilbys dem over 65 år av frivillige organisasjoner og kommunen. På siste side oppfordres innbyggerne til å bli frivillige gjennom bruk av Friskus-appen,¹² frivilligsentralen og Røde Kors.

Den mest omfattende beskrivelsen av eldre og frivillighet finner vi i Bergen kommunes seniorplan (Bergen kommune, 2019). I forordet til planen fremhever daværende byråd Beate Husa at kommunen må bli flinkere til å se de eldre sine ressurser innenfor både arbeidsliv og i frivilligheten (s. 2). I planen knyttes det an til begrepet *aktiv aldring* og strategien til Verdens helseorganisasjon som vektlegger god helse, deltakelse og trygghet. Frivillighet, tros-, kultur- og idrettstilbud er et av syv innsatsområder som skal bidra til aktiv aldring (s. 10–11). Et eget kapittel i planen er viet til dette innsatsområdet (s. 28–34). Her er målsettingen at kommunen skal ha et godt samarbeid med frivillige organisasjoner og legge til rette for at eldre kan delta og bidra (s. 28). Videre kan vi lese følgende:

Deltakelse i frivillighet, sosial og fysisk aktivitet, samt gode kulturopplevelser kan bidra til meningsfulle hverdager og god livskvalitet gjennom hele alderdommen. For mange er troen noe av det viktigste i livet, og for mange er det like viktig i starten som i siste del av livet. Selv når en nærmer seg slutten av arbeidslivet har mange fortsatt mye å bidra med. Eldre kan ha livserfaring og kunnskap som yngre generasjoner kan ha god nytte av. Dersom helsen holder seg god, kan mange eldre ha tid og

¹² Friskus-appen er et elektronisk hjelpemiddel for å rekruttere, sertifisere og koordinere frivillige. Appen kan benyttes både av dem som ønsker frivillige, og dem som vil være frivillige. Se <https://friskus.no/hva-er-friskus-com/frivillighet/>

overskudd til å fortsette å bidra til samfunnet også etter at man har pensjonert seg. For å møte fremtidens demografiutfordringer ønsker vi å benytte denne ressursen bedre. (s. 28)

Målet om å fremme økt frivillighet blant eldre blir knyttet til ulike tiltak, blant annet blir frivilligsentralene nevnt som viktige i alle bydeler fordi de tilbyr en lav terskel inn i frivilligheten. Kommunen vil videre gjennomføre en kampanje for å øke rekrutteringen av frivillige eldre (s. 30). Også i denne planen er det oppmerksomhet rundt behovet for fleksible og mindre forpliktende former for frivillighet for seniorer og pensjonister. Her blir nettportalen Friskus, der kommunen er pilot, trukket frem som en god samhandlingsplattform. Friskus blir også brukt av frivilligkoordinatorer som jobber mot eldre og frivilligsentraler: «En slik samhandlingsplattform vil kunne fungere som en enklere vei inn til frivillig innsats, da den eldre frivillige lett kan søke opp aktiviteter en kan delta på eller bidra med, uten å måtte binde seg til en fast organisasjon over lengre tid» (s. 30). I tillegg til å samarbeide med og støtte frivillige organisasjoner i Bergen for å rekruttere flere eldre til frivillig arbeid ønsker kommunen – gjennom faste seniormøter for sine ansatte – å informere om hvilke muligheter de som nærmer seg pensjonsalderen, har for å bidra til frivilligheten (s. 31).

Oppsummering

Den begrensede medieanalysen viser at hoveddelen av de relevante artiklene søker å synliggjøre enkeltpersoners positive innsats i det lokale foreningslivet og har med konkrete eksempler og nisjer der eldre kan bidra som frivillige, for eksempel aktiviteten med besteforeldre i storefri. I den nevnte artikkelen og i to andre omtales rekruttering av eldre som frivillige.

Når det gjelder dokumentanalysen, var det som forventet lite å finne i samfunnsdelen av kommuneplanen for de ulike kommunene utover en generell positiv vurdering av det frivillige organisasjonslivets og det frivillige arbeidets bidrag til gode lokalsamfunn. I planene til de to kommunene som har utviklet en frivilligpolitikk (Askøy og Bergen), blir heller ikke eldre som frivillige og/eller rekruttering av disse omtalt spesifikt. I dokumentene som omtaler seniorpolitikk eller planer knyttet til reformen «Leve hele livet», er viktigheten av å rekruttere eldre som frivillige omtalt i en av planene for «Leve hele livet»-reformen (Vaksdal), og i et av de kortere dokumentene (brosjyre fra Voss) gjøres det en kobling mellom frivillig organiserte tilbud til eldre og en oppfordring til den samme gruppen om å bidra som frivillige.

Av dokumentene som er gjennomgått, er det bare Bergen kommunes plan for seniorpolitikk som gir en bred omtale av eldres positive bidrag til frivilligheten, og som har med en strategi og flere tiltak for å øke rekrutteringen av eldre til frivilligheten. Gjennomgangen viser at eldre og frivillighet får en beskjeden plass i lokale dokumenter og aviser, noe som står i kontrast til den sterke oppmerksomheten som blir viet dette temaet i nasjonale dokumenter.

6 Oppsummering

I denne rapporten har vi belyst tre hovedspørsmål: Hva opplever frivillige organisasjoner og kommuner at eldre frivillige bidrar med, og tilfører eldre frivillige en merverdi sammenlignet med andre frivillige? Hva hemmer og fremmer frivillig innsats fra denne gruppen? Hvordan rekrutteres eldre, og hvordan fremmes og argumenteres det for eldre frivillighet blant lokale frivillige organisasjoner, i lokalaviser og fra kommunens side i dokumenter? For å svare på disse spørsmålene har vi i hovedsak benyttet en kvantitativ tilnærming i form av en spørreundersøkelse rettet mot kommunale frivilligkoordinatorer, kommunale og ikke-kommunale frivilligsentraler og frivillige organisasjoner i åtte kommuner i Vestland fylke. I tillegg har vi gjort en kort litteraturgjennomgang og en begrenset undersøkelse av kommunale planer og lokalaviser i de åtte kommunene.

Eldre frivilliges betydning og merverdi

Respondentene uttrykker i stor grad en positiv holdning til eldre frivilliges betydning for lokalsamfunnet. Påstandene om at eldre frivillighet bidrar til bedre helse og livskvalitet både blant de eldre frivillige og blant dem som den frivillige innsatsen er rettet mot, fikk for eksempel stor støtte fra respondenter både i kommunene og i frivillig sektor. Respondentene ga også bred støtte til at eldre frivillige bidro til å øke kvaliteten på tjenester, tilbud og aktiviteter, at de bidro til å gi enkeltgrupper tilbud som de ellers ikke hadde fått, og at de bidro til å skape bedre samhold og tillit i lokalsamfunnet de var en del av. Den positive vurderingen av eldres bidrag kommer også til syne når respondentene presenteres for mulige utfordringer ved eldre frivillighet. Påstandene om at eldre frivillige fører til større behov for koordinering, og at involvering av eldre frivillige gir uklare ansvarsforhold mellom ansatte og frivillige, får liten grad av støtte hos respondentene.

Når det gjelder spørsmålet om eldre frivilliges særlige bidrag og merverdi sammenlignet med andre grupper av frivillige, er det to synspunkt som får støtte. Respondentene oppfatter at eldre frivillige bidrar med flere timer frivillig innsats enn yngre, og at de i større grad enn yngre forplikter seg til å utføre fastlagte oppgaver over lengre tid.

Det positive bildet av eldre frivillighet støttes også av de få funnene fra undersøkelsen av lokalaviser. Historiene om eldre frivilliges bidrag til lokalsamfunnet er i overveiende grad positive. Tilsvarende finner vi, i det svært begrensede materialet fra kommunale dokumenter der eldre frivillighet er omtalt, en positiv fremstilling av eldre frivilliges betydning i lokalsamfunnet.

Hovedfunnene i spørreundersøkelsen er også i tråd med eller tematisert i tidligere litteratur og empiriske undersøkelser. For eksempel viser frivillighetsforskningen at de eldre over 60 år utgjør den høyeste andelen av de

kjernefrivillige, det vil si de som har utført minst ti timer innsats i løpet av de siste fire ukene (Fladmoe et al., 2019, s. 17 og s. 22). Kjernefrivillige kjennetegnes også av at de har en sterkere tilknytning til organisasjonen de bidrar i, og av at de kan utføre oppgaver som er mer forpliktende, for eksempel administrasjons- og styrearbeid (Fladmoe et al., 2019, s. 6). Her stemmer respondentenes erfaring med eldre frivillighet i vår undersøkelse i stor grad overens med tidligere funn i litteraturen. Eldres ekstra bidrag til kjernefrivilligheten representerer slik en viktig merverdi for lokalsamfunnet.

Respondentene støtter som nevnt synet om at frivillig innsats har en positiv innvirkning på helsen og livskvaliteten til både giveren og mottakeren av den frivillige innsatsen, og dette blir også fremhevet i enkelte plandokumenter (se for eksempel Bergen kommune, 2019, s. 28). Eksisterende litteratur har også pekt på bedret helsetilstand i eldrebefolkningen som en viktig forutsetning for mer eldre frivillighet (Onstad et al., 2021). Sammenhengen mellom helse og frivillighet er komplisert, siden dårlig helse kan være en barriere mot deltakelse i frivillig arbeid, mens god helse kan tilskynde frivillig innsats. En oppfatning om at frivillig innsats gir god helse, kan derfor gjenspeile en sammenheng som like gjerne går motsatt vei, det vil si at det er eldre med god helse som bidrar gjennom frivillig innsats. Som vist i litteraturgjennomgangen er det slik at deltakelse i frivillig arbeid på andre områder gjenspeiler ulike gruppers ressurser (Sivesind, 2005). Vi vet mindre om en slik seleksjonsmekanisme gjør seg gjeldende på mottakssiden av frivilligheten, men også her kan det være slik at det gjennomgående er de med mest ressurser, inkludert helse, som drar mest nytte av den frivillige innsatsen. Dette er et område som krever mer forskning, det vil si utover det som er gjort på inkludering av barn og unge i organiserte fritidsaktiviteter (se for eksempel Arnesen et al., 2022; Erdvik & Ervik, 2021).

Muligheter for og barrierer mot frivillighet blant eldre

Som det gikk frem i litteraturgjennomgangen, viser tidligere studier av blant andre Hansen og Slagvold (2020a, s. 6; 2020b, s. 337–338) at vi har begrenset kunnskap om hva som hemmer og fremmer frivillig innsats blant eldre, og om hvordan frivillige organisasjoner ser på eldre frivillige. Vår strategi med å innhente informasjon fra de frivillige organisasjonene som tilrettelegger for frivillighet, og kommunene som samarbeider med frivillig sektor, gir derfor viktig kunnskap om både potensialet for frivillighet blant eldre og faktorer som hemmer og fremmer frivillighet.

Funn fra spørreundersøkelsen viser at respondentene i stor grad var samstemte om hva som fremmer frivillig innsats fra de eldre. De var blant annet enige om at det kan være gunstig å vektlegge de Eldres ressurser og erfaring i rekrutteringsarbeidet og å bruke mer ressurser til å tilrettelegge for eldre frivillige. Videre var de enige i at universelt utformede lokaler og arenaer og oppgaver og aktiviteter som er tilpasset den enkeltes ønsker og kapasitet, kunne fremme frivillighet blant eldre. Litteraturgjennomgangen viste at tilrettelegging er et stikkord i de tilfellene der forskere har vært opptatt av hvordan

organisasjonsnivået, det vil si kommuner og organisasjoner, må legge til rette for ulike typer frivillige, blant annet de som representerer den refleksive frivilligheten som er preget av mer tidsavgrenset og sporadisk deltakelse (se for eksempel Hansen & Slagsvold, 2020a, 2020b; Hillestad & Tessem, 2019; Nordin, 2019). I dokumentanalysen fanges dette opp i Bergen kommunes seniorplan, der det står at kommunen skal legge til rette for «mer fleksible løsninger der man kan bli med på enkeltaktiviteter når det passer» (Bergen kommune, 2019, s. 30).

For å undersøke hva som hemmer frivillig innsats fra eldre, tok vi med ulike påstander som fanget opp ulike individuelle og organisatoriske faktorer. De individuelle faktorene omhandlet egne behov, helseutfordringer, familieforpliktelser og økonomiske insentiver knyttet til det å arbeide lenger. De organisatoriske faktorene omfattet økonomiske og personellmessige ressurser knyttet til de ulike aktørenes arbeid med å aktivt fremme frivillig innsats blant eldre og følge opp og koordinere de frivillige eldre. Helseutfordringer var den individuelle barrieren som respondentene i størst grad var enige om, enten de representerte kommunene, frivillige organisasjoner eller ikke-kommunale frivilligsentraler. Dette er interessant på bakgrunn av diskusjonen om hvorvidt eldre utgjør en stor ubrukt ressurs eller ikke. At begge gruppene respondenter trekker frem helseutfordringer som så viktig, kan tyde på at omfanget av en ubenyttet reserve er mindre enn myndighetene legger til grunn. De kommunale respondentene var også mer samstemte i vektleggingen av individuelle faktorer som hinder for frivillig innsats, og de la større vekt på disse faktorene enn på organisatoriske faktorer ved kommunen eller den kommunale frivilligsentralen. Når det gjelder den andre gruppen, frivillige organisasjoner og ikke-kommunale frivilligsentraler, var oppfatningene mer delte. Både de individuelle og de organisatoriske faktorene er gjenkjennelige fra forskningen og berører blant annet spørsmål om den refleksive frivilligheten og betydningen av tilrettelegging, som vi så ovenfor (med motsatt fortegn) og i den innledende litteraturgjennomgangen. På ett område var det særlig stort sprik i oppfatningen mellom kommunale respondenter og respondenter fra frivillig sektor: Et stort flertall av dem som svarte på vegne av kommunen, vurderte at eldre har mindre tid til frivillig arbeid på grunn av andre forpliktelser overfor familie, ektefelle/samboer, barn og barnebarn. Et flertall av respondentene fra de frivillige organisasjonene var derimot uenig i en slik påstand. Undersøkelsen gir ikke svar på hvorfor vi finner en slik forskjell, men det kan tenkes at kommunene og de frivillige organisasjonene i noen grad rekrutterer fra ulike grupper eldre som har ulike utfordringer med å forene andre forpliktelser med frivillig arbeid. En forklaring her kan være at personer som er frivillige i organisasjonene, i større grad er medlemsfrivillige, og at de dermed føler seg mer forpliktet til å prioritere frivillig innsats enn frivillige som kommunene har kontakt med i enkelttjenester eller enkeltarrangementer.

Rekruttering og inkludering av eldre som frivillige

Spørreundersøkelsen viser stor enighet om at det generelt er utfordrende å rekruttere frivillige. Et flertall av respondentene mente at det er lettere å rekruttere eldre frivillige enn andre frivillige. Her finner vi imidlertid forskjeller mellom kommunetyper: Respondenter fra små og mellomstore kommuner mente i hovedsak at det var lettere å rekruttere eldre til frivillig innsats, enn respondenter fra store kommuner. En forklaring på dette kan være at det er noe ulik alderssammensetning i kommunene, og at de små og mellomstore kommunene har en relativt større andel eldre å rekruttere fra enn de store kommunene.

Spørreundersøkelsen gir også grunnlag for å anta at rekruttering av eldre henger sammen med hvilken rolle eldre spiller for frivilligheten. Respondentene som oppgir at eldre er viktige som målgruppe og som medlemmer, opplever i stor grad at det er lettere å rekruttere eldre frivillige enn frivillige under 62 år. Dette indikerer at organisasjoner hvor frivillig arbeid blir utført for, med og av eldre, i større grad klarer å rekruttere eldre frivillige enn andre organisasjoner. Dette funnet er også i tråd med Sivesinds (2005) utsagn om at man «søker seg til de som man er mest mulig lik» (s. 5). En slik rekruttering er altså først og fremst med på å bygge opp sammenbindende sosial kapital i lokalsamfunnet. Det er stor enighet blant respondentene i undersøkelsen om at frivillige selv rekrutterer andre frivillige via sine egne nettverk, og både frivilligsentraler og frivillige organisasjoner driver aktiv rekruttering rettet mot eldre gjennom personlig kjennskap og de ansattes og medlemmenes nettverk.¹³ Dersom vi sammenholder disse funnene med studien til Hansen og Slagvold (2020a, s. 11 og s. 14), der eldre som ikke gjør en frivillig innsats, oppgir at de frivillige organisasjonene ikke spør om deres bidrag og heller ikke viser tilstrekkelig interesse for kompetansen deres, kan en del av forklaringen på svak rekruttering av eldre være at frivillige organisasjoner og frivilligsentraler ikke er flinke nok til å oppsøke potensielle frivillige. I stedet rekrutterer de blant dem som er mest mulig lik dem selv, og de benytter sine egne nettverk, som nettopp ikke omfatter andre eldre utenfor disse nettverkene.

Spørreundersøkelsen viser videre at det er frivilligsentralene som i størst grad har en plan om å rekruttere flere eldre som frivillige fremover. Det er også frivilligsentralene som i størst grad aktivt rekrutterer eldre frivillige med arbeidserfaring og kompetanse som passer inn i deres arbeidsområder. Slik kan frivilligsentralene motvirke tendensene til segmentert rekruttering, som beskrevet ovenfor. Frivilligsentralenes økte betydning i rekrutteringsarbeidet og i samarbeidet med andre frivillige organisasjoner og kommuner er også fremhevet i forskning om frivilligsentralenes rolle. Denne forskningen viser at sentralenes funksjon som bindeledd (det vil si at sentralene samarbeider med både kommuner og frivilligheten og bidrar til rekruttering av frivillige) har blitt styrket over tid (Eimhjellen & Guribye, 2023). I kommunale dokumenter blir

¹³ Dette samsvarer også godt med funn i en rapport av Trætteberg et al. (2024) om politikk og praksis for frivillig innsats i norsk eldreomsorg.

frivilligsentralene også fremhevet som viktig møteplasser og viktige aktører i samarbeidet med kommuner og frivillige organisasjoner (se for eksempel Masfjorden kommune, 2021; Voss kommune, 2023).

Et positivt funn fra spørreundersøkelsen er at respondentene ikke oppfatter at manglende samarbeid mellom aktørene er en utfordring. Dermed er det heller ikke en faktor som hemmer frivillig innsats fra eldre. Undersøkelsen viser imidlertid at det er noen forskjeller med hensyn til hvem som samarbeider mest: Frivilligsentralene samarbeider mest med de to andre aktørene. I den grad de frivillige organisasjonene samarbeider om rekruttering og inkludering av eldre, samarbeider de mest med andre frivillige organisasjoner og minst med kommunen. Dette viser at det finnes et forbedringspotensial, og at det er rom for å øke samarbeidet om rekruttering og inkludering av eldre i frivilligheten.

Vår undersøkelse gir et viktig kvantitativt oversiktsbilde over eldre som frivillige. Funnene gir grunnlag for videre forskning. Det kan for eksempel være behov for mer omfattende kvantitative spørreundersøkelser eller kvalitative analyser som ser nærmere på hvordan de ulike aktørene (kommuner, frivilligsentraler og frivillige organisasjoner) oppfatter eldre som frivillige, hvordan de vurderer deres særegne bidrag og merverdi, og hvordan det konkret arbeides med rekruttering, særlig når det gjelder å nå ut til eldre som sier at de ikke blir spurt. I denne sammenhengen kan man få ytterligere kunnskap ved å utvide dokument- og medieanalysen til også å omfatte nettsider og andre sosiale medier som de ulike aktørene bruker til å fremstille Eldres bidrag som frivillige og som rekrutteringskanal.

Litteratur

- Almeland, O.E. (2022, 27. august). I helga skal frivilligheita feirast. Philip Tandberg (17) er ei av ildsjelene. *Avisa Hordaland*. S.30-31.
- Alver kommune. (2022). *Vår kommune - vår framtid: Kommuneplanen sin samfunnsdel 2022-2034*. Alver kommune.
- Arnesen, D. & Sivesind, K.H. (2020). *Organisasjonslandskap i endring 2009–2019. Fra ideologisk samfunnsendring til individuell utfoldelse* (Rapport 2020 :5). Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Arnesen, D., Espegren, A., Ervik, R., Erdvik, I.B. & Andersen, P.L. (2022). *Følgforskning og evaluering av forsøk med fritidskortordninger: Delrapport 2* (Rapport 2022 :1). Institutt for samfunnsforskning.
- Askøy kommune. (2017). *Frivillighet på Askøy 2017-2021: Grunnlag for samspill mellom kommune og frivillig sektor*. Askøy kommune.
- Austrheim kommune. (2015). *Samfunnsdel: Kommuneplan 2015-2027*. Austrheim kommune.
- Bergen kommune. (2019). *Et eldrevennlig Bergen: Seniorplan for Bergen kommune 2019-2024*. Bergen kommune.
- Bergen kommune. (2022). *Frivillighet i Bergen: Plan for frivillighet i Bergen kommune 2022-2025*. Bergen kommune.
- Bjørnafjorden kommune. (2022). *Samfunnsdelen av kommuneplan for Bjørnafjorden kommune 2023-2035*. Bjørnafjorden kommune.
- Blix, B., Stalsberg, H. & Moholt, J-M. (2021). Demografisk utvikling og potensialet for uformell omsorg i Norge. *Tidsskrift for omsorgsforskning*, 7(1), 1–14.
- Christensen, D.A., Ervik, R. & Lindén, T.S. (2020). Befolkningens holdninger til økt bruk av ubetalte frivillige i eldreomsorgen: Resultater fra et surveyeksperiment. *Tidsskrift for omsorgsforskning*, 6(1), 1–16. <https://doi.org/10.18261/issn.2387-5984-2020-01-06>.
- Dury, S., Brosens, D., Smetcoren, A.-S., Van Regenmortel, S., De Witte, N., De Donder, L. & Verté, D. (2020). Pathways to Late-Life Volunteering: A Focus on Social Connectedness. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 49(3), 523–547. <https://doi.org/10.1177/0899764019881509>
- Eggum, T., Norsk presses historie, Allkunne (Nynorsk Kultursenter), Hetland, T. & Garvik, O. (2023). Hordaland - avis i *Store norske leksikon* på snl.no. Hentet fra <https://snl.no/Hordaland - avis>
- Eimhjellen, I. (2018). Refleksiv institusjonalisering. Nytt frivillig engasjement i brytningen mellom endring og stabilitet. I B. Enjolras & I. Eimhjellen (Red.), *Fra kollektiv til konnektiv handling? Nye former for samfunnsengasjement og kollektiv handling i Norge* (s. 211–234). Cappelen Damm Akademisk.

- Eimhjellen, I. & Guribye, E. (2023). Frivilligsentralane i Noreg: Har dei ein bindeleddsfunksjon? *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 64(1), 45–63. doi:10.18261/tfs.64.1.3
- Erdvik, I.B. & Ervik, R. (2021). *Frivillige organisasjoners arbeid for inkludering av barn og unge: Barrierer, virkemidler og samspill med kommunene i inkluderingsarbeidet* (Rapport 2022:2). Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Ervik, R. & T.S. Lindén (2017). *Samhandling mellom kommunen og frivillig sektor i eldreomsorgen* (Rapport 2017:8). Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Fladmoe, A., Eimhjellen, I., Sivesind, K.H. & Arnesen, S. (2019). *Frivillighetens grunnfjell: Hvem gir mest tid og penger til frivillige organisasjoner?* (Rapport 2019:1). Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Fladmoe, A., Sivesind, K. & Arnesen, D. (2018). *Oppdaterte tall om frivillig innsats i Norge, 1998–2017* (Rapport 2018:2). Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Fladset, A. (2018, 20. januar). Røde engler i hvite korridorer, *Bergensavisen*. s. 24-27.
- Folkestad, B. & Langhelle, H.M. (2016). *Potensialet for økt frivillig deltakelse i Norge* (Notat 2016:1). Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Førland, O. (2015). Hva er frivillig innsats og frivillig omsorg. I L.H. Jensen (Red.), *Frivillighet i omsorgssektoren* (s. 21–24). Forlaget Aldring og helse.
- Ganner, J., Kerschbaumer, L. & Tanzer, C. (2021). Enhancing and Restricting Factors of Formal Voluntary Engagement in Tyrol and the Impact of the Pandemic. *European Journal of Management Issues*, 29(2), 73–82. <https://doi.org/10.15421/192107>
- Hansen, T. & Slagsvold, B. (2020a). Refleksiv frivillighet i en norsk kontekst – om Eldres deltakelse, motivasjon og potensiale. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 1(1), 4–19.
- Hansen, T. & Slagsvold, B. (2020b). An “Army of Volunteers”? Engagement, Motivation, and Barriers to Volunteering among the Baby Boomers. *Journal of Gerontological Social Work*, 63(4), 335–353. <https://doi.org/10.1080/01634372.2020.1758269>
- Hillestad, E. & Tessem, J. (2019). Å bygge broer – en innledning. I E. Hillestad & J. Tessem (Red.), *Frivillighetens kraft: Organisering av frivillig innsats i eldreomsorgen* (11-24). Fagbokforlaget.
- Hindenes, O. (2018, 20. mars 2018). Misjonsforening med tradisjoner: Ung, eldre, eldst. *Os & Fusaposten* s.23.
- Høst, S., Norsk presses historie & Garvik, O. (2023). Strilen - avis i *Store norske leksikon* på snl.no. Hentet fra https://snl.no/Strilen_-_avis
- Høydal, E. (2020). *Sentralitetsindeksen: Oppdatering med 2020-kommuner* (Notater 2020/4). Statistisk sentralbyrå. https://ssb.brage.unit.no/ssb-xmlui/bitstream/handle/11250/2649672/NOT2020-04_web.pdf?sequence=1&isAllowed=y

- Jegermalm, M. & Grassmann, E.J. (2009). Caregiving and Volunteering Among Older People in Sweden--Prevalence and Profiles. *Journal of Aging & Social Policy*, 21(4), 352–73. <https://doi.org/10.1080/08959420903167066>.
- Johannessen, M.S. & Thomasen, T.Ø. (2021). Reminisensøyeblikket. *Geriatrisk sykepleie*, 2, 8–17.
- Kringlebotten, M. & Langørgen, A. (2020). *Gruppering av kommuner etter folkemengde og økonomiske rammebetingelser 2020* (Rapporter 2020/48). Statistisk Sentralbyrå.
- Leander, A.J. (2020, 12. mars 2020). Unikt Askøy-tilbud: hver torsdag får elevene på Kleppe besteforeldrekos i storefri. *Askøyværingen*. [Unikt Askøy-tilbud: Hver torsdag får elevene på Kleppe besteforeldrekos i storefri - av-avis.no](https://www.av-avis.no/nyheter/askoy/2020/03/12/unikt-askoy-tilbud-hver-torsdag-far-elevene-pa-kleppe-besteforeldrekos-i-storefri)
- Le, G. & Aartsen, M. (2022). Understanding volunteering intensity in older volunteers. *Ageing & Society*, 1–19. <https://doi.org/10.1017/S0144686X22001106>
- Lorentzen, H. & Tingvold, L. (2018) Frivillig innsats: Hindre i omsorgssektoren. *Tidsskrift for omsorgsforskning*, 4(2), 120–131. <https://doi.org/10.18261/issn.2387-5984-2018-02-08>
- Magerholm, B. & Landmark, B.T. (2015). «Villa Fredrikke»: Et eksempel på en modell for frivillig innsats i demensomsorgen. *Tidsskrift for omsorgsforskning*, 1(2), 156–161.
- Mandelid, S.F. (2022, 10. februar 2022). Maries (65) er ein viktig pådrivar til at Vossestrand Røde Kors no satsar på nye tilbod. *Hordland*. s. 22-23.
- Masfjorden kommune. (2021). *Handlingsplan: Leve heile livet i Masfjorden kommune 2022-2024*. Masfjorden kommune.
- Mehus, G. & Giæver, A. (2022). Om uformell omsorg: en kvalitativ studie fra sjøsamiske kystsamfunn i Finnmark. *Tidsskrift for omsorgsforskning*, 8(3), 1–16. <https://doi.org/10.18261/tfo.8.3.4>
- Meld. St. 10. (2018–2019). *Frivilligheita – sterk, sjølvstendig, mangfaldig — Den statlege frivilligheitspolitikken*. Kulturdepartementet.
- Meld. St. 15. (2017–2018). *Leve hele livet. En kvalitetsreform for eldre*. Helse- og omsorgsdepartementet.
- Nordin, L.J. (2019). Rekruttering og oppfølging av frivillige på Ammerudhjemmet. I E. Hillestad & J. Tessem (Red.), *Frivillighetens kraft: Organisering av frivillig innsats i eldreomsorgen* (215-223). Fagbokforlaget.
- NOU. (2011: 11). *Innovasjon i omsorg*. Oslo: Helse- og omsorgsdepartementet
- Onstad O.U., Joranger, P. & Hansen, T. (2021). Nye eldre – nye former for frivillighet? Frivillighetsmønstre og motivbegrunnelser sett i lys av endringer i verdier, utdanningsnivå og mestring. *Tidsskrift for Velferdsforskning*, 24(4), 89–104. <https://doi.org/10.18261/issn.2464-3076-2021-04-07>
- Rydland, S. & Flatøy, V. (2021, 18.12.2021). Dei som kjem først, går heim sist, og helst vil framheve andre. *Nordhordland*. s. 17-19.

- Rødland, K., Norsk presses historie, Hetland, T., Allkunne & Garvik, O. (2023). Nordhordland - avis i *Store norske leksikon* på snl.no. Hentet fra [https://snl.no/Nordhordland - avis](https://snl.no/Nordhordland_-_avis)
- Rødland, K., Norsk presses historie, Våge, N. S., Allkunne & Garvik, O. Askøyværingen - avis i *Store norske leksikon* på snl.no. Hentet fra [https://snl.no/Ask%C3%B8yv%C3%A6ringen - avis](https://snl.no/Ask%C3%B8yv%C3%A6ringen_-_avis)
- Sande, Ø., Allkunne & Garvik, O. (2023). Vaksdalposten i *Store norske leksikon* på snl.no. Hentet fra <https://snl.no/VaksdalPosten>
- Sande, Ø., Allkunne (Nynorsk Kultursenter) & Garvik, O. (2023). Os og Fusaposten i *Store norske leksikon* på snl.no. . Hentet fra [https://snl.no/Os og Fusaposten](https://snl.no/Os_og_Fusaposten)
- Scheele, C., Vrangbæk, K. & Kriegbaum, M. (2019). Volunteer association perceptions of municipal policy strategies to promote co-production of healthy ageing services. *Ageing & Society*, 39(6), 1152–1171. <https://doi.org/10.1017/S0144686X17001453>
- Sivesind, K.H. (2005). *Seniorers deltakelse i frivillig arbeid: Betydningen av alder og livssituasjon*. Institutt for samfunnsforskning.
- Sivesind, K.H., Arnesen, D., Hansen, V.W., Fladmoe, A. & Enjolras, B. (2022). *Helsefrivillighetens samfunnsbidrag under koronapandemien* (Rapport 2022:9). Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Skinner, M.S., Lorentzen, H., Tingvold, L., Sortland, O., Andfossen, N.B. & Jegermalm, M. (2021). Volunteers and Informal Caregivers' Contributions and Collaboration with Formal Caregivers in Norwegian Long-term Care. *Journal of Aging & Social Policy*, 33(6), 647–672. <https://doi.org/10.1080/08959420.2020.1745988>
- Solbjør, M., Ljunggren, B. & Kleiven, H.H. (2014). Samarbeid mellom frivillig sektor og kommunale tjenester på pleie- og omsorgsfeltet; en kvalitativ studie. *Nordisk tidsskrift for helseforskning*, 10(1), 43–55. <https://doi.org/10.7557/14.3009>
- Statistikkbanken. (2022). 07459: *Befolkning, etter region, statistikkvariabel, år og alder*. [Statistikk] <https://www.ssb.no/statbank/table/07459/tableViewLayout1/>
- Taghian, M., Polonsky, M.J. & D'Souza, C. (2019). Volunteering in Retirement and Its Impact on Seniors Subjective Quality of Life Through Personal Outlook: A Study of Older Australians. *Voluntas*, 30, 1133–1147. <https://doi.org/10.1007/s11266-019-00167-8>
- Terjesen, E.A. & Garvik, O. (2023). Norsk presses historie. Bergensavisen. I *Store norske leksikon*. <https://snl.no/Bergensavisen>
- Tingvold, L. & Olsvold, N. (2018): Not just “sweet old ladies” – Challenges in voluntary work in the municipal long-term care services. *Nordic Journal of Social Research*, 9(1), 31–47. <https://doi.org/10.7577/njsr.2174>
- Tiittanen, U. & Turjamaa, R. (2022). Social Inclusion and Communitality of Volunteering: A Focus Group Study of Older People's Experiences. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(9): 5141. <https://doi.org/10.3390/ijerph19095141>
- TNS. (2015). *Frivillighetsbarometeret 2015*. TNS, Frivillighet Norge.

- Trætteberg, H.S., Myksvoll, T., Ervik, R., Lindén, T.S. & Eimhjellen, I. (2024). *Politikk og praksis for frivillig innsats i norsk eldreomsorg. Hvem skal rekruttere og organisere de frivillige?* (Rapport 2024:2). Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor. <https://hdl.handle.net/11250/3112933>
- Vaksdal kommune. (2021). *Plan for Leve heile livet reforma i Vaksdal kommune 2021 – 2024*. Vaksdal kommune.
- Vangen, H., Hellevik, T. & Herlofson, K. (2021). Associations between paid and unpaid work among Norwegian seniors: competition, complementarity or continuity? *European Journal of Ageing*, 18(4), 479–489. <https://doi.org/10.1007/s10433-021-00615-9>
- Vangnes, A.M.A. (2019, 18. februar 2019). Pensjonerer seg etter 72 år i Os Musikkforening. *Os & Fusaposten*.
- Veland, R. (2023, 12. mars 2023). Minneord om Ove Jan Paulsen. *Strilen*.
- Voss kommune. (2023). *Aktivitetstilbud og møteplassar for seniorar i Voss herad*. Voss kommune.
- Ågotnes, G., Moholt, J. & Blix, B. (2023). From volunteer work to informal care by stealth: A 'new voluntarism' in social democratic health and welfare services for older adults. *Ageing and Society*, 43(9), 2173–2189 1–17. <https://doi.org/10.1017/S0144686X21001598>

Vedlegg

Vedlegg 1. Bakgrunnsinformasjon om kommunene

Vedlegg 2. Spørreskjema

Vedlegg 1: Bakgrunnsinformasjon om kommunene

Tabell A1. Befolkning, utvalgskommuner 2022, aldersgrupper, antall personer

	0–17 år	18–49 år	50–66 år	67–79 år	80–89 år	90 år og eldre	Samlet antall
K-4601 Bergen	55588	134116	56369	28459	9780	2618	286930
K-4621 Voss	3311	6021	3420	2097	776	250	15875
K-4624 Bjørnafjorden	6007	10287	4993	2903	858	165	25213
K-4627 Askøy	7562	12505	5693	3080	795	181	29816
K-4628 Vaksdal	773	1428	855	539	195	77	3867
K-4631 Alver	6837	11740	6051	3721	987	257	29593
K-4632 Austrheim	574	1078	619	448	149	21	2889
K-4634 Masfjorden	327	515	400	258	95	34	1629

Kilde: Statistikkbanken (2022)

Tabell A2. Befolkning, utvalgskommuner 2022, aldersfordeling, prosent

	0–17 år	18–49 år	50–66 år	67–79 år	80–89 år	90 år og eldre
K-4601 Bergen	19,4	46,7	19,7	9,9	3,4	0,9
K-4621 Voss	20,9	37,9	21,5	13,2	4,9	1,6
K-4624 Bjørnafjorden	23,8	40,8	19,8	11,5	3,4	0,7
K-4627 Askøy	25,4	41,9	19,1	10,3	2,7	0,6
K-4628 Vaksdal	20,0	36,9	22,1	13,9	5,0	2,0
K-4631 Alver	23,1	39,7	20,5	12,6	3,3	0,9
K-4632 Austrheim	19,9	37,3	21,4	15,5	5,2	0,7
K-4634 Masfjorden	20,1	31,6	24,6	15,8	5,8	2,1

Kilde: Statistikkbanken (2022)

Vedlegg 2: Spørreskjema

Under gjengis spørreundersøkelsen som ble distribuert til de tre ulike gruppene; kommuner ved frivilligkoordinatorer (gruppe 1), frivilligsentraler (gruppe 2) og frivillige organisasjoner (gruppe 3). Spørreskjemaet er noe tilpasset de ulike gruppene, som fremgår i oversikten under.

Spørreskjemaet: Frivillighet blant eldre

Du er invitert til å delta i en kort spørreundersøkelse om eldre og frivillig innsats.

Med «eldre» forstår vi i denne sammenheng personer over 62 år. Vi har valgt denne alderen fordi det er tidligste alder for uttak av pensjon, og dermed overgang til en periode i livet med vanligvis redusert tilknytning til arbeidslivet og mer tid til andre aktiviteter. Utgangspunktet for at du svarer på spørsmålene nedenfor vil ikke være at du har eksakt kunnskap om alder til eldre som gjør frivillig innsats, men at du gjør en forsøksvis vurdering av hvem som etter din oppfatning vil tilhøre de «eldre frivillige».

Med frivillig innsats forstår vi ubetalt innsats for andre som ikke er i egen nære familie/pårørende, og som organiseres av frivillige organisasjoner, frivilligsentraler eller av kommunen.

Spørreundersøkelsen består hovedsakelig av ulike påstander som vi ber deg om å markere grad av enighet/uenighet i. I tillegg gir vi deg mulighet til å utdype svar og legge til egne vurderinger for noen av svarene om du ønsker det. Avslutningsvis har du også mulighet til å legge til egne vurderinger og skrive inn om viktige tema som vi ikke har tatt opp i undersøkelsen.

Takk for at du bidrar til forskning om eldre og frivillighet!

Dette forskningsprosjektet er et samarbeid med Kunnskapskommunen Helse Omsorg Vest.

Kunnskapskommunen
Helse Omsorg Vest

Kommuner v/ Frivilligkoordinatorer	Frivilligsentraler	Frivillige organisasjoner
Du mottar denne spørreundersøkelsen fordi du jobber som frivilligkoordinator i [sted] kommune.	Du mottar denne spørreundersøkelsen fordi du jobber på en frivilligsentral i [sted] kommune.	Du mottar denne spørreundersøkelsen fordi du [er aktiv/jobber på et fylkeskontor] i [organisasjon].
		<p>I hvilke(n) av disse kommunene er ditt lokallag aktiv i? (du kan krysse av for flere)</p> <p>(1) q Alver (2) q Askøy (3) q Austrheim (4) q Bergen (5) q Bjørnafjorden (6) q Masfjorden (7) q Vaksdal (8) q Voss (9) q Ingen / Vi er ikke en aktiv gruppe for tiden</p>
	<p>Hvilket eller hvilke områder er din frivilligsentral involvert i (du kan krysse av for flere)?</p> <p>(1) q Kultur, fritid, idrett (2) q Helse, pleie, omsorg, eldre (3) q Barn, ungdom, oppvekst, skole (4) q Mangfold, inkludering, integrering (5) q Beredskap (6) q Annet</p> <p>Om du har krysset av for annet, beskriv gjerne kort hva dette området omfatter i tekstfeltet nedenfor:</p> <p>_____</p>	<p>Hvilket eller hvilke områder er din organisasjon involvert i (du kan krysse av for flere)?</p> <p>(1) q Kultur, fritid, idrett (2) q Helse, pleie, omsorg, eldre (3) q Barn, ungdom, oppvekst, skole (4) q Mangfold, inkludering, integrering (5) q Beredskap (6) q Annet</p> <p>Om du har krysset av for annet, beskriv gjerne kort hva dette området omfatter i tekstfeltet nedenfor:</p> <p>_____</p>

	<p>For Frivilligsentralen, er eldre viktige som</p> <p>(1) q målgruppe for frivilligsentralen sine aktiviteter (dvs. aktiviteter for eldre)?</p> <p>(2) q frivillige?</p> <p>(3) q personer som har verv og/eller lederansvar?</p>	<p>I din organisasjon, er eldre viktige som</p> <p>(1) q målgruppe for organisasjonen sine aktiviteter (dvs. aktiviteter for eldre)?</p> <p>(2) q medlemmer i organisasjonen?</p> <p>(3) q frivillige i organisasjonen?</p> <p>(4) q personer som har verv og/eller lederansvar?</p>
	<p>Hvor stor andel av Frivilligsentralens frivillige anslår du at er over 62 år? 0 — 100</p> <p>Hvor stor andel av personer med verv og/eller lederansvar i Frivilligsentralens anslår du at er over 62 år? 0 — 100</p>	<p>Hvor stor andel av organisasjonens medlemmer anslår du at er over 62 år? 0 — 100</p> <p>Hvor stor andel av organisasjonens frivillige anslår du at er over 62 år? 0 — 100</p> <p>Hvor stor andel av personer med verv og/eller lederansvar i organisasjonen anslår du at er over 62 år? 0 — 100</p>
<p>Opplever dere utfordringer i rekrutteringen av frivillige i kommunen?</p> <p>(1) m Ja (2) m Nei (3) m Vet ikke</p> <p>Er eldre frivillige (over 62 år) lettere å rekruttere sammenlignet med andre frivillige (under 62 år)?</p> <p>(1) m Ja (2) m Nei (3) m Vet ikke</p>	<p>Opplever dere utfordringer i rekrutteringen av frivillige?</p> <p>(1) m Ja (2) m Nei (3) m Vet ikke</p> <p>Er eldre frivillige (over 62 år) lettere å rekruttere sammenlignet med andre frivillige (under 62 år)?</p> <p>(1) m Ja (2) m Nei (3) m Vet ikke</p>	<p>Opplever dere utfordringer i rekrutteringen av frivillige?</p> <p>(1) m Ja (2) m Nei (3) m Vet ikke</p> <p>Er eldre frivillige (over 62 år) lettere å rekruttere sammenlignet med andre frivillige (under 62 år)?</p> <p>(1) m Ja (2) m Nei (3) m Vet ikke</p>

<p>Er eldre kvinner (over 62 år) lettere å rekruttere til frivillig innsats sammenlignet med eldre menn (over 62 år)?</p> <p>(1) m Ja (2) m Nei (3) m Vet ikke</p> <p>Har kommunen en strategi/plan eller målsetting for/om å inkludere eldre som frivillige fremover?</p> <p>(1) m Ja (2) m Nei (3) m Vet ikke</p> <p>Hvis ja, angi navn på plan (legg gjerne til lenke til nettside om du ønsker det):</p> <p>_____</p> <p>Hvis nei, hva er årsaken til at dere ikke planlegger å rekruttere flere eldre som frivillige?</p> <p>_____</p>	<p>Er eldre kvinner (over 62 år) lettere å rekruttere til frivillig innsats sammenlignet med eldre menn (over 62 år)?</p> <p>(1) m Ja (2) m Nei (3) m Vet ikke</p> <p>Har Frivilligsentralen en plan om å rekruttere flere eldre som frivillige fremover?</p> <p>(1) m Ja (2) m Nei (3) m Vet ikke</p> <p>Hvis ja, hvilke tiltak skal dere iverksette eller fortsette med?</p> <p>_____</p> <p>Hvis nei, hva er årsaken til at dere ikke planlegger å rekruttere flere eldre som frivillige?</p> <p>_____</p>	<p>Er eldre kvinner (over 62 år) lettere å rekruttere til frivillig innsats sammenlignet med eldre menn (over 62 år)?</p> <p>(1) m Ja (2) m Nei (3) m Vet ikke</p> <p>Har organisasjonen din en plan om å rekruttere flere eldre som frivillige fremover?</p> <p>(1) m Ja (2) m Nei (3) m Vet ikke</p> <p>Hvis ja, hvilke tiltak skal dere iverksette eller fortsette med?</p> <p>_____</p> <p>Hvis nei, hva er årsaken til at dere ikke planlegger å rekruttere flere eldre som frivillige?</p> <p>_____</p>
<p>Hva betyr eldre frivillige for lokalsamfunnet de er del av?</p> <p>Nedenfor finner du ulike påstander om hva eldre frivillige kan bety for lokalsamfunnet de er del av. Vi ber deg ta stilling til i hvilken grad du er enig i disse påstandene.</p>		

Gjennom frivillig innsats bidrar de eldre til:	Helt uenig	Noe uenig	Hverken eller	Noe enig	Helt enig	Vet ikke / Ikke relevant
Bedre kvalitet på tjenester, tilbud og aktivitet i vårt lokalsamfunn	(1) m	(2) m	(3) m	(4) m	(5) m	(6) m
Å gi tilbud til enkeltgrupper i lokalsamfunnet som ellers ikke ville fått det	(1) m	(2) m	(3) m	(4) m	(5) m	(6) m
Bedre samhold og tillit mellom innbyggerne i vår kommune	(1) m	(2) m	(3) m	(4) m	(5) m	(6) m
Større politisk engasjement i vår kommune	(1) m	(2) m	(3) m	(4) m	(5) m	(6) m
Bedre helse og livskvalitet blant de eldre som gjør frivillig innsats	(1) m	(2) m	(3) m	(4) m	(5) m	(6) m
Bedre helse og livskvalitet for de som den frivillige innsatsen er rettet mot	(1) m	(2) m	(3) m	(4) m	(5) m	(6) m

Frivillig innsats fra eldre medfører:

Mer koordineringsarbeid sammenlignet med andre grupper av frivillige	(1) m	(2) m	(3) m	(4) m	(5) m	(6) m
--	-------	-------	-------	-------	-------	-------

Uklare ansvarsforhold mellom ansatt og frivillig	(1) m	(2) m	(3) m	(4) m	(5) m	(6) m
--	-------	-------	-------	-------	-------	-------

Om du ønsker å legge til noe om hva eldre frivillighet betyr for lokalsamfunnet utover det som er beskrevet over, så er det fint om du skriver inn i det åpne tekstfeltet nedenfor:

Hva hemmer og fremmer frivillig innsats fra de eldre?

Nedenfor finner du ulike påstander om hva som **hemmer** og **fremmer** frivillig innsats fra de eldre. Vi ber deg ta stilling til i hvilken grad du er enig i disse påstandene.

Hemmer frivillig innsats fra de eldre:

	Helt uenig	Noe uenig	Hverken eller	Noe enig	Helt enig	Vet ikke / Ikke relevant
Eldre har mindre tid til frivillig arbeid, på grunn av andre forpliktelser mot familie (ektefelle/samboer, barn og barnebarn)	(1) m	(2) m	(3) m	(4) m	(5) m	(6) m
Eldre prioriterer i større grad egne behov (fritidsaktiviteter, reise)	(1) m	(2) m	(3) m	(4) m	(5) m	(6) m
Eldre har helseutfordringer som hindrer frivillig innsats	(1) m	(2) m	(3) m	(4) m	(5) m	(6) m
Insentiver, krav og ønsker om å stå lenger i arbeid gjør at eldre ikke prioriterer frivillig innsats	(1) m	(2) m	(3) m	(4) m	(5) m	(6) m

Manglende økonomiske og personellmessige ressurser i vår [kommunale enhet]/[organisasjon/kommunale enhet]/[organisasjon] hindrer oss i å aktivt fremme frivillig arbeid blant eldre	(1) m	(2) m	(3) m	(4) m	(5) m	(6) m
Manglende økonomiske og personellmessige ressurser i vår [kommunale enhet]/[organisasjon/kommunale enhet]/[organisasjon] hindrer oss i å følge opp og koordinere frivillige eldre	(1) m	(2) m	(3) m	(4) m	(5) m	(6) m
Manglende samarbeid og kommunikasjon mellom [oss i kommunen og de frivillige organisasjonene]/[kommunen og vår organisasjon] hemmer frivillig innsats fra eldre	(1) m	(2) m	(3) m	(4) m	(5) m	(6) m
Fremmer frivillig innsats fra de eldre:						
Å vektlegge ressurser og erfaring hos de eldre i rekrutteringsarbeid	(1) m	(2) m	(3) m	(4) m	(5) m	(6) m
Å bruke mer ressurser til å tilrettelegge for å koordinere, lede og inspirere eldre frivillige	(1) m	(2) m	(3) m	(4) m	(5) m	(6) m
At lokaler og arenaer for frivillig innsats er universelt utformet slik at eldre med funksjonsutfordringer/nedsatt helse også har tilgang til disse og kan bidra med frivillig innsats	(1) m	(2) m	(3) m	(4) m	(5) m	(6) m

At oppgaver og aktiviteter tilpasses den enkelte eldre sine ønsker og kapasitet	(1) m	(2) m	(3) m	(4) m	(5) m	(6) m
---	-------	-------	-------	----------	----------	-------

Om du ønsker å legge til noe om hva som fremmer og hemmer frivillig innsats blant eldre, så er det fint om du skriver inn i det åpne tekstfeltet nedenfor:

Om informasjon rettet mot og rekruttering av eldre til frivillighet

Nedenfor gis noen påstander om hvordan rekrutteringsarbeid rettet mot eldre foregår. Angi grad av enighet med påstandene utfra hvor godt dette stemmer for din organisasjon:

Helt uenig	Noe uenig	Hverken eller	Noe enig	Helt enig	Vet ikke / Ikke relevant
---------------	--------------	------------------	-------------	--------------	--------------------------------

[Kommunen]/[Vår frivilligsentral]/[Vår organisasjon] bruker egen nettside aktivt for å informere om positive sider ved det å være frivillig som eldre og til å oppfordre eldre til deltakelse i frivillighet	(1) m	(2) m	(3) m	(4) m	(5) m	(6) m
--	-------	-------	-------	-------	----------	-------

[Kommunen]/[Vår frivilligsentral]/[Vår organisasjon] bruker sosiale medier (Facebook, Instagram, o.l.) aktivt for å informere og oppfordre eldre til deltakelse i frivillighet	(1) m	(2) m	(3) m	(4) m	(5) m	(6) m
---	-------	-------	-------	-------	----------	-------

[Kommunen]/[Vår frivilligsentral]/[Vår organisasjon] bruker lokale media (aviser, nettsteder) aktivt for å informere og oppfordre	(1) m	(2) m	(3) m	(4) m	(5) m	(6) m
--	-------	-------	-------	-------	----------	-------

eldre til deltakelse i frivillighet						
(1): Kommunen benytter samtaler med egne ansatte i forbindelse med fratredelse og oppstart som uføre-, AFP- eller ordinær alderspensjonist for å oppfordre eldre til deltakelse i frivillighet	(1) m	(2) m	(3) m	(4) m	(5) m	(6) m
(2, 3): [Vår frivilligsentral]/[Vår organisasjon] driver aktiv rekruttering rettet mot eldre gjennom personlig kjennskap og nettverk blant våre [ansatte]/[medlemmer]	(1) m	(2) m	(3) m	(4) m	(5) m	(6) m
(1): Kommunen driver aktiv rekruttering rettet mot eldre inn til aktiviteter organisert av kommunen	(1) m	(2) m	(3) m	(4) m	(5) m	(6) m
(2, 3): Vi rekrutterer aktivt eldre frivillige med arbeidserfaring og kompetanse som passer inn i vårt arbeidsområde/våre arbeidsområder	(1) m	(2) m	(3) m	(4) m	(5) m	(6) m
(1): Kommunen benytter Frivilligsentral aktivt for å rekruttere eldre til frivillig innsats	(1) m	(2) m	(3) m	(4) m	(5) m	(6) m
(2): Vår frivilligsentral samarbeider aktivt med kommunen for å rekruttere eldre til frivillig	(1) m	(2) m	(3) m	(4) m	(5) m	(6) m

innsats for våre
arbeidsområder

(3): Vår organisasjon
samarbeider aktivt med
Frivilligsentralen for å
rekruttere eldre til frivillig
innsats for vår virksomhet

(1) m (2) m (3) m (4) m (5) m (6) m
m

(1): Frivillige rekrutteres
av og gjennom frivillige
organisasjoner

(1) m (2) m (3) m (4) m (5) m (6) m
m

(2): Vår frivilligsentral
samarbeider aktivt med
frivillige organisasjoner
for å rekruttere eldre til
frivillig innsats for vår
virksomhet

(1) m (2) m (3) m (4) m (5) m (6) m
m

(3): Vår organisasjon
samarbeider aktivt med
kommunen for å
rekruttere eldre til frivillig
innsats for vår virksomhet

(1) m (2) m (3) m (4) m (5) m (6) m
m

(3): Vår organisasjon
samarbeider aktivt med
andre organisasjoner for
å rekruttere eldre til
frivillig innsats for vår
virksomhet

(1) m (2) m (3) m (4) m (5) m (6) m
m

[Frivillige]/[Våre frivillige]
rekrutterer selv andre
frivillige via sine nettverk

(1) m (2) m (3) m (4) m (5) m (6) m
m

Om du ønsker å legge til noe om hvordan dere arbeider for å rekruttere eldre til frivillig innsats, så er det fint om du skriver inn i tekstfeltet nedenfor:

De eldres særegne bidrag til frivilligheten og samfunnet

Nedenfor gis noen påstander om eldres bidrag til frivilligheten sammenlignet med yngre grupper av frivillige (de som er yngre enn 62 år). Angi grad av enighet med påstandene utfra hvor godt dette stemmer [med din oppfatning]/[for din frivilligsentral]/[for din organisasjon]:

Gjennom frivillig innsats bidrar de eldre til:

Helt Noe Hverken Noe Helt Vet ikke
 uenig uenig eller enig enig / Ikke
 relevant

	(1) m	(2) m	(3) m	(4) m	(5) m	(6) m
De eldre []/[i vår frivilligsentral]/[i vår organisasjon] bidrar med gjennomsnittlig flere timer frivillig innsats enn yngre						

	(1) m	(2) m	(3) m	(4) m	(5) m	(6) m
De eldre [frivillige]/[i vår frivilligsentral]/[i vår organisasjon] forplikter seg til å stille opp over lengre tid med fastlagte oppgaver i større grad enn yngre frivillige						

	(1) m	(2) m	(3) m	(4) m	(5) m	(6) m
De eldre [frivillige]/[i vår frivilligsentral]/[i vår organisasjon] tar i større grad initiativ til nye aktiviteter og tilbud enn de yngre						

	(1) m	(2) m	(3) m	(4) m	(5) m	(6) m
De eldre []/[i vår frivilligsentral]/[i vår organisasjon] er i større grad villige til å ta på seg internt organisasjonsarbeid (styremedlem, lederverv, intern kommunikasjon mot medlemmer mv.) enn yngre						

(2, 3:) De eldre [i vår frivilligsentral]/[i vår organisasjon] bidrar i større grad til rekruttering av nye [frivillige]/[medlemmer til vår organisasjon] enn yngre	(1) m	(2) m	(3) m	(4) m	(5) m	(6) m
De eldre frivillige bidrar spesielt mye innenfor frivillig innsats rettet mot helse- og omsorgsfeltet enn yngre frivillige	(1) m	(2) m	(3) m	(4) m	(5) m	(6) m
Eldre frivillige krever mer oppfølging enn yngre frivillige	(1) m	(2) m	(3) m	(4) m	(5) m	(6) m
Eldre som mottar frivillig innsats foretrekker at den gis av eldre	(1) m	(2) m	(3) m	(4) m	(5) m	(6) m
Ønsker du å legge til noe om Eldres frivillige innsats i lokalsamfunnet som du synes er viktig å få frem er det fint om du skriver inn i det åpne tekstfeltet nedenfor:						
Du er nå ferdig med undersøkelsen. Tusen takk for at du tok deg tid til å svare.						